

De roof van Joods onroerend goed in Nijmegen¹

[Versie 2: 23 januari 2022;² versie 3: 19 september 2022³, versie 4: 24 oktober 2023⁴, versie 22 december 2023⁵]

In Nijmegen werden volgens ons onderzoek 309 percelen door de Duitse instellingen onder beheer genomen, verreweg de meeste door de *Niederländische Grundstückverwaltung*. Het feitelijke beheer werd in die gevallen uitgevoerd door het filiaal van het ANBO (Algemeen Nederlandsch Beheer van Onroerende Goederen) aan de Jansbinnensingel in Arnhem. Het ging bij deze 309 percelen bijna in zijn geheel om woonhuizen, in enkele gevallen om bedrijfsruimten en in vier gevallen om percelen grond met geen of nagenoeg geen bebouwing. 305 Percelen waren van Joodse eigenaren, drie percelen (van

¹ Met dank aan Hans Giesbertz, die ons inzage gaf in Kadasterleggers en deze waar nodig toelichtte.

² In de tweede versie zijn 27 panden toegevoegd, er werden echter ook vijf panden uit de lijst verwijderd (Ruisdaelstraat 14-22). Er werd in de lijst een fout hersteld bij Potthoff; hij stond per ongeluk in de verkeerde kolom, hij was een opkoper. Verder zijn enkele gegevens toegevoegd over Joodse eigenaren die er hoogstwaarschijnlijk in slaagden om hun goed nog te verkopen (ook al konden ze dan vervolgens niet beschikken over het geld). Iets meer gegevens zijn achteraan toegevoegd bij Paes en Claase; iets meer over de geheven belastingen, iets meer over de genaaste ondernemingen en her en der andere kleine wijzigingen.

³ We publiceren deze nieuwe versie met enkele correcties: een pand ontbrak in de opsomming (Van Slichtenhorststraat 14), terwijl drie panden ten onrechte in die lijst stonden: Van Slichtenhorststraat 18, 20 en 22. Het totaal aantal volgens ons geconfisqueerde panden ligt zo dus 3 lager en komt uit op 305.

⁴ We voegden twee panden toe: de woning van Geertruida Serphos en haar zoon Machiel Roos en het pand ernaast, Van Dulckenstraat 40, dat ook hun eigendom was. De panden werden na confiscatie verhuurd. Verder enkele toegevoegde opmerkingen over de verhuur van panden.

⁵ We voegden twee panden toe die eigendom waren van Rachel Prins: Vondelstraat 17 en 19. Op Vondelstraat 19 woonde zij zelf met haar zoon Marinus Frankenhuis. Zij dook onder, Marinus keerde terug uit 'het oosten'. Zij konden een kleine drie jaar na de bevrijding van Nijmegen weer in hun huis gaan wonen. Op nummer 17 woonde de zwager van Rachel, Meyer Frankenhuis met twee dochters. Zij zouden helemaal niet terugkeren.

één eigenaar) werden op grond van de Verordening Vijandelijk vermogen onder beheer gesteld, terwijl ook nog een pand van de Vrijmetselaarsloge in beheer werd genomen.

De onder beheer gestelde woningen werden zowel door de eigenaren bewoond als door de Joodse eigenaar verhuurd. Van de 309 objecten werden door de beheerders van het ANBO 208 objecten doorverkocht aan opkopers, die deze soms vervolgens weer doorverkochten aan derden. Bijna zonder uitzondering kwamen de opkopers uit extreemrechtse hoek. Er waren enkele zeer grote bij, zoals Henri Paes, die maar liefst 54 panden opkocht. 101 Panden werden dus niet doorverkocht, deze werden door het ANBO verhuurd. Een aantal van deze panden werd verhuurd aan extreemrechtse organisaties en personen.

In de loop van 1943 en 1944 werden 22 van deze 101 panden te koop aangeboden aan de gemeente Nijmegen. Deze besloot aanvankelijk tot aankoop van enkele objecten, met name panden en terreinen van de Israëlitische Gemeente. De exacte afloop is onduidelijk. Van de koop van enkele door het bombardement in 1944 verwoeste panden wordt waarschijnlijk afgezien. Zeker werd besloten tot de aankoop van 13 panden, waarna aan het ANBO begin september 1944 10% van het aankoopbedrag werd voldaan. Deze aankoop is echter nooit afgerond, omdat anderhalve week later zowel verkopers als kopers op de vlucht waren geslagen.⁶

⁶ Begin 2023 verscheen er een rapport over de aankoop van Joods onroerend goed door de gemeente Nijmegen. De gemeente heeft de opdracht voor het onderzoek in mei 2021 gegund aan een onderzoeksteam van "Advies en Actualiteit" van de Radboud Universiteit Nijmegen.

§ 8.

(¹) Die Niederländische Grundstücksverwaltung ist von der Übernahme der Verwaltung an zu allen gerichtlichen und aussergerichtlichen Geschäften und Rechtshandlungen befugt, die die ordnungsmässige Verwaltung des Grundbesitzes mit sich bringt; sie kann auch den Grundbesitz

Artikel 8.

(¹) De Nederlandsche Administratie van Onroerende Goederen is na de overname van het beheer bevoegd tot het verrichten, zoo in als buiten rechte, van alle rechtshandelingen en anderszins, welke een behoorlijk beheer van het joodsch grondbezit met zich brengt;

Fragment uit Verordening 154/41

We publiceren hier een lijst van 305 objecten die in het kader van Verordening 154/1941, uitgevaardigd door Seyss-Inquart op 11 augustus 1941, onder beheer genomen werden door de *Niederländische Grundstückverwaltung* en vervolgens geconfisqueerd werden van de Joodse eigenaren.⁷ Formeel

⁷ De Verordening is te vinden in het Verordeningenblad 1941, pagina 655 e.v., en telt bijna 9 pagina's, zoals steeds toen afgedrukt zowel in het Duits als in het Nederlands. Artikel 7 bepaalde: "(1) de Nederlandsche Administratie van Onroerende Goederen kan het beheer van joodsch grondbezit overnemen (2) het kan andere personen met de daadwerkelijke uitoefening van dat beheer belasten." De hier genoemde administratie moet niet verward worden met het ANBO, het gaat hier louter om de Nederlandse vertaling van 'Niederländische Grundstückverwaltung'. Overigens waren er al eerder beheerders aangesteld op grond van artikel 19 van de Verordening van 24 juni 1940 (behandeling vijandelijk vermogen). Op grond daarvan benoemt *Der General-Kommissar für Finanz und Wirtschaft* Schröder op 29 oktober 1940 Weibeler tot 'vorläufigen Verwalter der dem Herrn Zwanenberg gehörenden Villa in Nijmegen, Huygensweg 11'. Weibeler was leider van de NSDAP in Nijmegen en voormalig Duits consul en woonde op de St. Annastraat 408. Ons lijkt het pand aan de Huygensweg het eerste geroofde huis in Nijmegen. Zie hierover RAN 2_40211; ook deels te vinden op deze site. Dit pand is overigens hoogstwaarschijnlijk doorverkocht op grond van een andere Verordening, namelijk op basis van Verordening 48/1941 (Verwijdering van Joden uit het bedrijfsleven, 12 maart 1941). Daarop wijst de aantekening bij de doorverkoop in Register 50 van het Kadaster.

De enige niet-Joodse inwoner van Nijmegen die als beroofde voorkomt in onderstaande lijst is Bonemeijer. Hij woonde in Engeland. Maar mogelijk is hij niet de enige. Dan waren er nog panden van Joodse inwoners die al

regelde de Verordening niet de confiscatie van de percelen, alleen verloren de eigenaren hun zeggenschap erover. De *Verwalter* besliste voortaan wat er met het pand zou gebeuren, bijvoorbeeld of het verkocht of verhuurd zou worden. Deze Verordening kan in al haar consequenties niet los gezien worden van enkele andere punten.

Op de eerste plaats moet deze gezien worden in volledige samenhang met Verordening 148/1941, die slechts enkele dagen ervoor op 8 augustus 1941 werd uitgevaardigd.⁸ De Joodse inwoners van Nederland verloren hiermee de volledige zeggenschap over hun vermogen.⁹ Zij kregen maandelijks slechts een klein bedrag (korte tijd later nog kleiner) voor hun eerste levensonderhoud. Mocht het huis met Verordening 154/1941 formeel nog op naam van de Joodse eigenaar blijven staan, zodra het verkocht of verhuurd werd, vloeiden de opbrengsten naar de Liro-bank.

Ten tweede behandelde het functionerende Nederlandse overheidsapparaat – we denken hierbij aan de rechtsorganen, de Belastingdienst, het Kadaster, de Gemeentebesturen, de Kamer van Koophandel

enkele maanden vóór de Duitse inval waren gesignaleerd door de hoofdbtenaar van de afdeling Bevolking. Het zinde hem niet dat enkele “goed gesitueerde burgers, de meesten behorende tot een bepaalden godsdienst”, uit angst de stad verlieten. Later - de Duitsers waren er al, het was september 1940 - werden twee panden ervan aangeboden voor de vestiging van de *Wehrmachtskommandantur*: Oranjesingel 19 en Batavierenweg 18. Ook een huis van Daniël Meijer in de Guyotstraat maakte kans. In ieder geval het pand Batavierenweg wordt door de Duitsers in gebruik genomen en naar zeggen van Benjamins flink beschadigd. Hiernaast wordt nog een pand van de Vrijmetselaarsloge volgens ons onder beheer genomen.

⁸ De verordening bepaalde onder andere dat Joden hun contante vermogens en effecten dienden over te maken naar een te openen rekening bij de Liro-bank in de Sarphatistraat te Amsterdam. De Liro-bank was op papier een bijkantoor van de gerenommeerde bank Lippmann, Rosenthal en Co. aan de Nieuwe Spiegelstraat te Amsterdam. In de praktijk was de Liro-bank een ‘roofbank’ die dienst deed als bewaardepot en verkoopkantoor van geroofd Joods eigendom.

⁹ Er waren meer Verordeningen en andere maatregelen die tot de volledige onteigening van de Joden leidden. Deze kunnen wij in dit artikel niet behandelen. Zie bijvoorbeeld voor hoe de gemeente Nijmegen een expediteur bestelde om de Joodse inboedels op te halen en een pand huurde om die inboedels op te slaan o.a. op deze site de publicaties *Meubeltransporten* en *Declaraties van meubeltransporten*.

– de Duitse verordeningen als wetgeving, dus ook als grondslag van uitvoeringsbesluiten. Hoewel de Verordeningen aan geen enkele voorwaarde van wetgeving voldeden, verkregen ze hiermee wel legitimiteit.¹⁰

En dan als derde, zeker meest pijnlijke punt: de confiscatie werd pas volstrekt effectief met de deportatie van de voormalige eigenaren. Toen werd er door de nieuwe eigenaren geproost, in het klein, in het groot door de mannen achter de NGV en de Liro-bank, en nog groter door de mannen van het Duitse machtsapparaat.¹¹

In Nijmegen ging het in de meeste gevallen om woonhuizen. Er zit één fabriek bij (Polman's Confectiefabriek) en enkele winkelruimten. Verderop maken we enkele opmerkingen over de confiscatie van bedrijfspanden. Er zaten ook zes objecten bij die eigendom waren van de Israëlitische Gemeente Nijmegen: twee begraafplaatsen (waarvan één met een woonhuis erop), twee woonhuizen, de synagoge en het badhuis. Deze religieuze gemeente viel onder de Verordening betreffende niet-commerciële stichtingen en verenigingen.¹²

¹⁰ Als er panden verkocht worden, moet het kadaster het transport inschrijven en dit doorgeven aan de Belastingdienst. Een ambtenaar parafeert de correctheid van het transport. Transacties van Joodse panden werden geparafeerd met de aantekening 'Joodsch bezit'. Het mocht voor de beambte in eerste instantie vreemd lijken dat niet de eigenaar de deal sloot maar een beheerder, maar dan zag hij of zij dat de deal werd gesanctioneerd door de Verordening. Zie: Gelders Archief 3100 Kadaster, register 50 (Oud-Kantoor Nijmegen).

¹¹ Over hoe dit hele proces aanvankelijk vorm kreeg leze men toch ook weer even Presser, *Ondergang*, speciaal de pagina's 186 e.v. van deel 1. Presser op p. 189: "In 1941 was de 'erste Wirtschaftsmann' van Seyss-Inquart (Fischböck) in staat, enige richtlijnen aan te geven tot 'schrittweise Erreichung des Gesamtzieles', dus vooral het geleidelijke, het andante con moto en wel 'für die Finanzierung der Endlösung' (hier betekent Endlösung hoogstwaarschijnlijk nog niet noodzakelijkerwijs de uitroeiing) - de Joden moesten dus de Endlösung van dit probleem (de lezer weet, hoe het opgelost is) zelf 'financieren'."

¹² Deze objecten werden dus niet geconfisqueerd op basis van Verordening 154/1941, maar op basis van allereerst de Verordening 145/1940, waarin werd bepaald dat verenigingen en stichtingen zonder economisch doel zich moesten aanmelden bij de procureur-generaal waaronder zij ressorteerden, en vervolgens op basis van

De meeste in beheer genomen panden werden doorverkocht aan belangstellenden. Het gaat hierbij in Nijmegen om een beperkt gezelschap handelaren uit extreemrechtse hoek. Na de pandenlijst die we hier publiceren geven we een kleine karakteristiek van de meesten van hen.

Verkaufsbücher en ANBO

Welke panden werden doorverkocht kunnen we enerzijds halen uit de *Verkaufsbücher*,¹³ anderzijds ook uit een lijst die werd opgesteld door het ANBO-filiaal in Arnhem en die zich bevindt in het strafdossier dat is aangelegd ter voorbereiding van de zaak tegen makelaar Ben Claase in Nijmegen.¹⁴ Het ANBO had het beheer over de panden in handen en verkocht deze of verhuurde ze. Claase was naast makelaar ook de beheerder en gevolmachtigde (feitelijk directeur) van het ANBO-filiaal in Arnhem.¹⁵ Het is evident

Verordening 41/1941 van februari 1941. Deze verordening had tot doel 'te komen tot een herordening op het gebied van de niet-commerciële verenigingen en stichtingen'. De Commissaris voor de niet-commerciële verenigingen en stichtingen (CNCV), H.W. Müller-Lehning kon naar eigen goeddunken statuten wijzigen, besturen schorsen of wijzigen en organisaties liquideren. Over hun vermogens kon hij beschikken als het een 'algemeen belang' diende. Een ander op basis van deze Verordening feitelijk geconfisqueerd pand was dat van de Vrijmetselaarsloge, Waldeck Pymontsingel. Het pand wordt vervolgens aangekocht door Henri Paes, die het doorverkoopt aan de NSB.

¹³ In totaal waren er 18 *Verkaufsbücher*, maar het eerste boek (Laufnummer 1-449) is verloren gegaan en uit de andere ontbreken nog enkele losse gegevens. Maar niet alle transacties zijn erin genoteerd. Op onze site staat een overzicht van de erin vermelde panden in Nijmegen, met daarbij de optredende *Verwalter* en notaris, de verkoopprijs, de oorspronkelijke eigenaar en de datum van de transactie. In de inleiding daar een toelichting op deze *Bücher*.

¹⁴ Het dossier bevindt zich in het Nationaal Archief: CABR 66908, Claase, makelaar Nijmegen.

¹⁵ Het kantoor Arnhem van het ANBO werd in Arnhem bij de Kamer van Koophandel geregistreerd op 6 december 1941 door de eigenaar, Dirk Hidde de Vries (geb. 1908, Den Haag). Het kantoor in Den Haag bestond iets langer. Naast Arnhem en naast het hoofdkantoor in Den Haag zijn er aanvankelijk vestigingen in Rotterdam, Utrecht, Haarlem, Groningen en Maastricht. Later komen er nog enkele bij. Zo viel Oost-Brabant aanvankelijk onder

dat deze beide lijsten in belangrijke mate elkaar overlappen, maar er zijn ook panden die in de ene lijst niet voorkomen en in de andere wel en vice versa. In de lijst van Claase wordt de oorspronkelijke eigenaar niet genoemd. Meestal konden we die wel achterhalen maar niet altijd. Het is niet helemaal duidelijk wat de reden is van het ontbreken in de *Verkaufsbücher* van 56 panden die voorkomen op wat wij zullen noemen de Claase-lijsten. De procuratiehouder van het ANBO in Arnhem, Jan Maters,¹⁶ verklaarde tijdens een verhoor op 22 maart 1947: “De boeken die u mij toont zijn de boeken waarin de joodse onroerende zaken staan vermeld die door het bijkantoor Arnhem van het ANBO zijn verkocht.” Het gaat in de dossiers-Claase om twee lijsten, die grotendeels, maar niet helemaal met elkaar overeenstemmen.¹⁷

Arnhem, later onder het nieuwe kantoor in Den Bosch. In november 1941 wordt Claase kennelijk voorgedragen voor deze functie. We vonden de volgende waardering van hem: “Betr makelaars- en administratiekantoor Claase, Vorgang Dortiges Schreiben vom 27.11.41 Schn/Bst.; Anlagen: keine; Über den Vorgenannten liegt jetzt folgende Beurteilung vor: Bernardus Joannes Maria Claase, geb. 7.8.1899 zu Nijmegen wohnt in Nijmegen, van Spaenstraat 19. Claase wird in nationale Kreisen Nijmegen gut beurteilt. Seine beruflichen und charakterlichen Eigenschaften werden allgemein anerkennend hervorgehoben. Er ist Träger des fünfjährigen NSB-Ehrenzeichens. Weder bei der Dienststelle in Arnheim noch bei der holländischen Gemeindepolizei ist Claase bisher in irgendeiner Form in Erscheinung getreten”. Zie NIOD 077-842 Stukken betreffende de politieke beoordeling van enkele bedrijven en van personen werkzaam in de industrie, 1940-1943.

¹⁶ Jan Maters (11 juli 1918, Nijmegen) woonde op de Hertogstraat 128 en eerder op de St. Geertruidestraat 31, waar zijn ouders een groentewinkel hadden. Hij was onder meer de procuratiehouder van het ANBO, filiaal Arnhem; maar had er ook andere werkzaamheden. Hij kocht zelf een Joods pand in Doetinchem en een ander in Vaassen. Na de oorlog wordt zijn vermogen onder beheer gesteld en wordt hij ‘koopman in eieren’. Andere procuratiehouders bij het ANBO-Arnhem waren C. Klinkhamer (* 14 april 1900) en J. Riede (* 9 december 1913). Zij woonden in beiden in Den Haag.

¹⁷ Wij controleerden de verkopen in: Gelders Archief; 3100 Kadaster, register 50; Staten van eigendomsovergangen van onroerende goederen Wij vonden daar de meeste transacties terug. Wij vonden na vergelijking in dit register ook een reeks panden die niet voorkomen in de drie andere genoemde lijsten. Zie ook noot 5. Wij vergeleken enkele transacties ook met de naoorlogse Leggers van het Kadaster.

We kennen nu van de panden die werden doorverkocht dus wel de data waarop dat gebeurde, maar bijna nooit die waarop de panden formeel in beheer werden genomen door de NGV. Feitelijk was de verordening van kracht met onmiddellijke ingang, “op den dag harer afkondiging”, zoals Seyss Inquart schreef. Alle rechtsbeperkingen en strafbepalingen waren toen dus geldig. De Joodse eigenaren moesten hun goed met een bij de Kamer van Koophandel op te halen formulier aangeven bij de NGV vóór 15 september 1941. Vanaf iets later, steeds wisselende tijdstippen, nemen de beheerkantoren dan het feitelijk beheer over en inden de huren of begonnen met de doorverkoop.¹⁸ Alleen in sommige naoorlogse leggers van het Kadaster komen we de precieze datums tegen waarop formeel het beheer van de NGV inging, in die gevallen zien we meerdere malen een datum helemaal eind 1941 of begin 1942 en éénmaal juni 1942.

Niet-verkochte panden

Niet alle panden werden dus doorverkocht. Als er in de tabel verderop geen koper vermeld staat in kolom C, werd het perceel niet verkocht. Het moeilijkste is het om gegevens te achterhalen omtrent deze niet-verkochte panden.

Als de panden niet werden doorverkocht, moesten de huurder voortaan de huur voldoen aan het ANBO, feitelijk aan makelaar Claase. Jan Maters (11 juli 1915, Nijmegen) werkte als boekhouder bij het makelaarskantoor van Claase maar ook als tweede man en procuratiehouder bij het ANBO in Arnhem.

¹⁸ Wij denken dat in Arnhem aanvankelijk ook Carl Dönig, NSB'er en NSDAP'er taken kreeg bij het beheer van de panden. Zeker is dat er al vroeg panden bij hem terecht kwamen. Hij woonde in Arnhem en werkte er als *Sammelverwalter Feindvermögens aller in der Provinz Gelderland belegenen Grundstücke* en als *NSV-Amtsleiter*. Zijn zoon Hugo Dönig was in Arnhem prominent lid van de Hitlerjugend en komt later om. Zo koopt Claase een pand van Evers en verklaart na de oorlog dat hij wist dat Evers het pand eerder had gekocht van Dönig. Jan Maters was overigens belast met het innen van de huren. Zie met name Nationaal Archief, CABR 66908 Claase.

Op de Van Spaenstraat was zijn taak onder meer het innen van de huren.¹⁹ Van die huur mochten de lasthebbers 3 procent houden als provisie, soms iets meer, de hoofdsom werd doorgesluisd naar de *Vermögensverwaltungs- und Rentenanstalt* (VVRA) en vervolgens naar de roofbank Lippmann, Rosenthal & Co. Ook de gemeente Nijmegen, althans een aantal medewerkers van de gemeente, huurde panden. Onder hen de burgemeester, de hoofdcommissaris van politie, de secretaris van de burgemeester, het hoofd van de Politieke Dienst van de Politie, de directeur Gemeentewerken.²⁰

Enkele panden die niet verkocht zijn, werden vervolgens gebruikt door extreemrechtse organisaties. Het is moeilijk om dit precies te reconstrueren, omdat sommige organisaties soms ook weer verhuisden. Het pand van Mathijs Benjamins en Rebecca Ernst, Batavierenweg 18 wordt al snel door de Gemeente Nijmegen aan de Duitsers aangeboden om te gebruiken²¹ en dat werd gedaan: hier werd de

¹⁹ Ook een andere boekhouder op het kantoor van Claase, Arnoldus van Roessel (Nijmegen, 21 december 1919) bevestigt tijdens een verhoor op 17 februari 1947 dat het makelaarskantoor zich ook bezighield “met innen van huren van jodenwoningen in Nijmegen”. Claase had de makelaarsafdeling in die periode overgedragen aan Piet Bom van de Broerweg. Als voorbeeld van enkele huurbedragen: in december 1942 betaalden de huurders van Reinaldstraat 1 f 125 per 2 maanden en de bewoners van Vossenlaan 102, 104, 213 en 215 resp. 25 25 28 en 28 gulden per maand. Zie Nationaal Archief, CABR Claase, a.w. Opvallend is dat huurders ook na de bevrijding van Nijmegen de huursom nog blijven afdragen bij het kantoor van Claase. Zo meldt het makelaarskantoor Heijnen-Mattousch in een brief aan de burgemeester op 4 november 1944 “dat een huurder alsnog ten kantore van den NSB’er Claase huur betaalde ten gunste van een duitscher die het betrokken joods pand ‘gekocht’ had.” Zie RAN 2, inv.nr.40211; delen uit dit dossier ook op deze site. Maar mogelijk hielden ook andere kantoren zich bezig met het beheer van deze huurpanden. Zo schrijft het makelaarskantoor Strijbosch in een ongedateerde brief aan burgemeester Hustinx (de brief is van omstreeks november 1944): “Inderdaad hebben enige makelaars voormalig Joods bezit in beheer gehad, waaronder ook ons kantoor. Daar onze administratie echter grotendeels vernietigd is kunnen wij U niet direct gegevens verstrekken.” lb.

²⁰ Verderop een niet-volledige opsomming van dit soort gevallen.

²¹ Zie RAN 2_9829 (Huisvesting Duitsers). Het lijkt erop dat de brief van de gemeente met de opsomming van een aantal panden zeker deels gebaseerd is op een soort privé-onderzoek dat het hoofd van de afdeling Bevolking, F. Wilbers, in 1939 en 1940 deed naar de panden van “reeds jaren in de gemeente wonende, goed gesitueerde

Ortskommandantur gevestigd. Duidelijk is dat de Synagoge gebruikt werd als opslagplaats voor geroofde goederen, Graafseweg 32 werd gebruikt door de NSDAP, Parkweg 36 heel waarschijnlijk even door de Winterhulp, het hotel van Rubens aan de Groesbeekseweg werd gebruikt door afdelingen van de *Wehrmacht* en er woonden enkele officieren, Vredestraat 2 was na 1 november 1942 in gebruik bij de *Bahnhoftruppe*. Zeker is ook dat het eerste Joodse pand dat in Nijmegen werd doorverkocht, Huygensweg 11, bij een afdeling van de Wehrmacht in gebruik was, al weten we nu niet welke afdeling.²² Het pand St. Annastraat 206 werd gebruikt als *NSV-Kindertagesstätte*. De villa van het gezin van Abraham van den Bergh, Van Schaeck Mathonsingel 3, werd ook gebruikt door de Wehrmacht.

Panden te koop aangeboden aan de gemeente Nijmegen of door de gemeente aangekocht

Er werd wel geprobeerd om nog een deel van deze panden te verkopen. Zo vinden we een aantal panden terug in de correspondentie met de gemeente Nijmegen,²³ die uiteindelijk interesse toont in

ingezetenen, de meesten behorende tot een bepaalden godsdienst". Zie RAN 2_9922 en RAN 2_9923, ook op deze site.

²² Op 14 maart 1950 stelt burgemeester Hustinx een verklaring op, dat het perceel Huygensweg 11 "op 10 mei 1940 met de zich daarin bevindende inventaris door de voormalige Duitse weermacht zonder afgifte van een vorderingsbewijs in gebruik is genomen." Zie RAN 579_534. Hebben de Duitsers op zeker moment het pand verlaten? De *Banleiter* van de NSDAP wordt *Verwalter* van het pand, zijn vrouw Gertrud Cremer koopt het pand in december 1941 als zijnde 'Joods bezit'. Zie: Gelders Archief 3100 Kadaster, register 50 (Oud-Kantoor Nijmegen). Zij belt op 6 december 1943 naar de politie en geeft 'kennis dat van een aan haar toebehorend huis staand Huygensweg 11 een ruit is vernield en er meubelen uit zijn ontvreemd.' Zie Dagboek Recherche RAN 85_3923.

²³ In de correspondentie over een eventuele aankoop gaat het over 32 of 33 percelen, menen wij, waarbij bij één pand op de Ridderstraat mogelijk sprake is van dubbel telling. Het aanbod van het ANBO vinden we in een brief gericht aan de afdeling Bouw- en Woningtoezicht. Deze afdeling stuurde de lijst op 12 juni 1943 vervolgens door aan de afdeling Gemeentewerken met de vraag aan te kruisen welke panden in aanmerking kwamen. Correspondentie in RAN 697_149b (Collectie Bosselaar).

de aankoop van uiteindelijk 10 of 11 eenheden, maar eerder ook al in de vijf eigendommen van de Joodse gemeente (de synagoge, drie andere eenheden op de Gerard Noodtstraat en twee begraafplaatsen). In deze laatste gevallen werd tot koop besloten, zonder dat ons helemaal duidelijk is hoe het afliep. In de eerste 10 of 11 gevallen werd een voorlopig koopcontact of iets gelijkwaardigs getekend en 10% van de aankoopwaarde aan het ANBO betaald.²⁴ Op 4 februari 1947 schreef de boekhouder van de gemeente aan B&W, Reynen, in het kader van een overzicht van uitgaven die in de bezettingsjaren door NSB-functionarissen ten laste van de gemeente waren gedaan: “Op 4 september 1944 is krachtens een besluit van den toenmaligen Burgemeester M. van Lokhorst door het Woningbedrijf aan het ANBO te 's Gravenhage betaald een bedrag van f 1.591,33 voor aankoop van panden in de oude stad. De betaling betrof de kosten overdracht en 10% van de aankoopsommen volgens onderstaande specificatie.” Volgt een opsomming van de panden: Ganzenheuvel 55 en 73, Priemstraat 1, Smidstraat 20 St. Stevenskerkhof 40, Snijderstraat 37/39. Waarna de boekhouder vervolgt met: “Omdat eenige weken na de betaling de stad was bevrijd en tevens omdat het Joodsche eigendommen waren, is de gemeente geen eigenares geworden van bovengenoemde percelen. Het is niet onwaarschijnlijk, dat de gemeente destijds buiten het Woningbedrijf om nog andere bedragen aan het ANBO voor aankoop van panden heeft betaald.”²⁵

²⁴ Zie met name RAN 697_149a en RAN OSAN 1176_1943, recent omgenummerd RAN 2_23912. Zie ook het dossier op deze site: *Joodse panden te koop aangeboden aan de gemeente*. Daar een exacte chronologie van de correspondentie, hoewel niet in elk geval de afloop duidelijk wordt. Zie ook RAN 1209_633, waarin een schrijven van de Afd. Financiën aan het NBI de dato 5 maart 1947: “Op 4 september 1944 is (...) door het Woningbedrijf dezer Gemeente betaald aan het (...) ANBO voor aankoop Ganzenheuvel 55, Ganzenheuvel 7 en Priemstraat 1, Smidstraat 20, St. Stevenskerkhof 40, Snijderstraat 37, 39, Wolfkuilseweg 161, Ridderstraat 21, 23, 25, 27, 29. In deze gevallen wordt gedeclareerd 10% van de koopsom plus ‘de lasten van de aankoop’”. Wethouder van de Wagt en Meddens voegen toe: “Op het tijdstip van de bevrijding van deze gemeente waren de onderhandelingen ter zake van de overdracht van bovengenoemde panden, alle Joods bezit, nog niet zoo ver gevorderd dat tot definitieve overdracht der percelen aan deze gemeente kon worden overgegaan.” Zie ook nog RAN 697_149b.

²⁵ RAN 1209_633 (Dossier inzake het verhaal op NSB'ers van door hen onrechtmatig gedane uitgaven ten laste van de gemeente). Iemand van de Afd. Financiën schrijft eronder: “M.i. trachten eerstbedoelde uitgaven via de

De correspondentie over de panden werd met name gevoerd door de locoburgemeester Hondius en door het hoofd van de afdeling Gemeentewerken, Carel Maurits.²⁶ Ook de afdeling Bouw- en Woningtoezicht bemoeide zich met de zaak.

Voor enkele panden waarvoor de gemeente aanvankelijk wel belangstelling had, verliest zij die enigszins na het bombardement van 23 februari 1944; zij is dan althans niet meer bereid de vraagprijs te betalen; om welke panden het exact gaat wordt niet genoemd, of de stukken zijn verloren gegaan. In ieder geval worden genoemd panden in de Houtstraat. Overigens werd een groot deel van de genoemde panden na de oorlog alsnog gesloopt, onteigend of aangekocht.²⁷

beheerders te verhalen en ten aanzien van laatstbedoelde uitgaven (ook ten laste van de algemene dienst zijn soortgelijke uitgaven gebracht) bij de beherende instantie van het Algemeen Nederlands Beheer van onroerende Goederen (ANBO) te informeren naar de mogelijkheid van verhaal (onder opgave van de door de gemeente ... gedane uitgaven). Afd. Financiën en Beheer.”

²⁶ Harmanus Hondius (9 juni 1903 – 12 april 1996) was in Nijmegen wethouder en locoburgemeester in 1943 en 1944. Hij was lid van de NSB. De mogelijke aankoop van de Joodse panden komt aan de orde tijdens de rechtszitting op 19 november 1946, maar wordt uiteindelijk niet genoemd in het vonnis, zoals dat op 23 februari 1947 gevelde wordt. Op 18 november verdedigt hij zich o.a. aldus: “Het verraad van de NSB is een grote leugen. De vervolging van de Joden in Duitsland is ontstaan als speculatie op de lagere volksinstincten”.

De NSB’er Carel Maurits was Hoofd Gemeentewerken en woonde zelf in het huis Coehoornstraat 36 dat eerder werd bewoond (als huurpand) door het gedeporteerde gezin Gersons-Van Emden. Hij gebruikt ook een deel van de inboedel van het eerst ondergedoken en later gedeporteerde echtpaar. Zie ook ons artikel over de meubelroof op deze site.

²⁷ Zie hiervoor de naoorlogse kadastrale leggers van de panden C 5446 en 5447 (Priemstraat), C 6657 (Ganzenheuvel), C 2538 (Hazelstraat-Ganzenheuvel), C 280 (Snijderstraat), C 1716 en 1717 (Houtstraat-Hazelstraat), C 3830 Ridderstraat 21 en C 6156 Begraafplaats Mariënborg. Dit zijn de panden die genoemd worden in een brief van de directeur Gemeentewerken, Maurits, van 18 juni 1943, zie RAN 62-56 (Dienst Gemeentewerken). Bij de Mariënborg gaat het om de vanaf 1891 niet veel meer in gebruik zijnde Joodse begraafplaats tussen de Tweede Walstraat en de Mariënborg. De gemeente was geïnteresseerd in aankoop van het ANBO om er de brandweerkazerne te bouwen. Het terrein wordt uiteindelijk in 1962 verkocht aan de

Eigenaren

Niet alle eigenaren van de panden woonden in Nijmegen, wel hadden ze bijna allemaal connecties met de stad. We noemen Emma Cohen, Margaretha Cohen (geboren in Nijmegen), A. Hartog, Levie Kruijer (de broer van de vrouw van straatfotograaf Marcus Frank), Emilie Leda (gehuwd met Jacob Zadick uit Nijmegen), Johanna Cohen e.a. (gezamenlijke erfgenamen van Emilia Frederika Cohen-van Raalte, het gezin woonde vroeger in Nijmegen), Israël de Jong en zijn vrouw , André Gotlieb, Arie de Leeuw en zijn vrouw Judith Gotlieb, Bernard Fortuin, S. Wijsenbeek.

André en Judith Gotlieb waren kinderen van Mietje Sachs en Abraham Gotlieb. De door hen bezeten panden maken deel uit van het vrij grote bezit van hun ouders. In de lijst vallen ook een aantal panden toe aan de erven Mietje Sachs. Dat was de situatie na haar overlijden in het Apeldoornse Bos op 17 augustus 1942.

Als eigenaar van woonhuizen wordt éénmaal in onderstaande lijst een onderneming genoemd, namelijk de Maatschappij tot exploitatie en administratie van roerende en onroerende goederen Castoria N.V. Wij vermoeden dat deze maatschappij toebehoorde aan Isabella Gotlieb en Barend Velleman, die woonden op de Roerstraat 80 in Amsterdam, waar ook Castoria haar zetel had.²⁸ Dan gaat het ook in dit geval om panden uit de nalatenschap van Abraham Gotlieb en Mietje Sachs, of panden die eventueel in eigen beheer later verworven zijn. Isabella en Barend duiken onder in Nijmegen, maar worden na verraad opgepakt.²⁹

gemeente en komt, als wij het goed hebben, vervolgens in handen van de Middenstandsbank, nu ING, en Shell. Er staat o.m. een parkeergarage. Er waren hier 1300 graven, die toen in 1962 geruimd zijn. Zie RAN 1216_1268.

²⁸ Zie Financieel Dagblad, 17 oktober 1945, waarin de 25e lijst NBI-Amsterdam gepubliceerd wordt: Castoria in liquidatie, Prinsengracht 103, later Roerstraat 80. Castoria wordt rond 1 augustus 1943 onteigend; zie De Telegraaf, 3 augustus 1943.

²⁹ Zie ons artikel over onderduikers van buitenaf op deze site en de Namenlijst.

In enkele gevallen gaat het om bedrijfspanden, maar meestal is dat moeilijk te onderscheiden. Zo wordt een woonhuis op de eerste verdieping vaak samen met de winkel op de begane grond, met een eigen huisnummer, onder beheer genomen. In een enkel geval gaat het wel om een fabriekje of iets dergelijks, zoals de kapokfabriek aan De Ruyterstraat en Pothoff's Textielfabriek in dezelfde straat. In dat laatste geval komt het bedrijf als zodanig onder beheer te staan van OMNIA, maar het onroerend goed onder beheer van het ANBO.

In de hele lijst is, menen wij, maar in een enkel geval sprake van een perceel grond waarop geen woonhuis, bijvoorbeeld een stuk bouwgrond (wel een schuur) aan de Voorstadslaan van Lehman en Jacob Frank. We zien verder een tennisveld van Arnold de Jong en natuurlijk de begraafplaatsen. In twee gevallen worden bospercelen mee verkocht met het nabij gelegen huis.

In één geval, denken wij, staat een huis wel onder beheer van het ANBO, maar wordt het dan vervolgens niet verkocht door deze instelling. De hypotheekneemster laat het pand veilen omdat de eigenaar, na deportatie, de hypotheek niet meer voldoet. Het gaat om de winkel en het woonhuis van Salomon Busnac en Auguste Bär aan de Grote Markt.

Zeven panden die formeel al onder *Verwaltung* stonden zijn naar onze indruk nog doorverkocht door de eigenaren zelf, hoewel we daarvan niet helemaal zeker zijn. Het gebeurde in ieder geval in de periode dat het ANBO nog niet echt actief was in Nijmegen en het filiaal-Arnhem nog niet formeel geregistreerd bestond. Het gaat om drie panden van Mathijs Benjamins, om panden van Christiaan van Gelder en van Robert van Gelder en om een pand van Benoit Hertzdahl. Verderop nog iets meer hierover.

Bedrijfspanden

Wij hebben ervoor gekozen om in onderstaande lijst ook het onroerend goed op te nemen dat onder beheer werd gesteld omdat er een bedrijf in was gevestigd van een Joodse eigenaar. Dit hebben we gedaan omdat in veel gevallen de grens tussen woonhuis en bedrijfspand niet scherp getrokken kan worden. Slechts in enkele gevallen gaat het duidelijk om louter een bedrijfspand. In deze gevallen speelt

het ANBO geen rol. Maar ons lijkt dat in het geval van Polman's Confectiefabriek het bedrijf onder *Verwaltung* stond van de NAGU, maar het onroerend goed onder dat van het ANBO, misschien omdat ook een woonhuis deel ervan uitmaakte. Het is de moeite waard om een keer in een afzonderlijk artikel aandacht te besteden aan de in Nijmegen onder beheer gestelde, meestal vervolgens geconfisqueerde en daarna weer doorverkochte maar vaker nog geliquideerde bedrijven.

Hier maken wij alleen een paar losse opmerking over de zogeheten 'arisering' van de bedrijven. Deze was gebaseerd op twee verordeningen. Bij de eerste verordening, van 22 oktober 1940 (VO 198/1940), werd bepaald dat Joodse ondernemingen zich moesten aanmelden bij de *Wirtschaftsprüfstelle* (Wsp), met een opgave van het vermogen van hun onderneming. De tweede verordening, van 12 maart 1941 (VO 48/1941), legde vast dat kleine Joodse ondernemingen geliquideerd en grote of economisch belangrijke Joodse ondernemingen 'geariseerd' moesten worden, dat wil zeggen voortgezet door niet-Joden.

De naamloze vennootschap *Niederländische Aktiengesellschaft für Abwicklungen von Unternehmen* (Nagu) beheerde en verkocht de economisch belangrijke Joodse ondernemingen. De opbrengsten van deze activiteiten werden overgemaakt naar de 'Treuhand A.G.' te Berlijn en naar de *Vermögensverwaltungs- und Rentenanstalt* (VVRA) in Nederland. De Nagu heeft ongeveer 63,6 miljoen gulden bij de VVRA gestort.

Kleine bedrijfjes werden geliquideerd door de OMNIA *Treuhandgesellschaft* in samenwerking met door de OMNIA aangestelde *Liquidationstreuhänder*. Bij de Bank voor Nederlandschen Arbeid (BNA) werd een rekening op naam van de te liquideren onderneming geopend. Eventuele schulden, beheers- en liquidatiekosten kwamen ten laste van deze rekening. De uiteindelijke opbrengst van de geliquideerde zaak werd hierop bijgeschreven. Als de liquidatie was voltooid, werd de rekening op last van OMNIA afgesloten en werd het saldo overgemaakt naar de 'roofbank' Liro Sarphatistraat, ten name van de Joodse eigenaar die daar verplicht een rekening had lopen. De opbrengst van de door OMNIA geliquideerde bedrijven beliep rond 6.5 miljoen gulden.

Nijmegen kende weinig grote ondernemingen met een Joodse eigenaar. De grootste is wellicht de Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant (PGNC). Enige aandeelhouder van deze NV was David Manassen. Relatief groot waren nog wel de bazaar van Glaser, het modemagazijn Haspels van Benjamins, de wasserij en stomerij 'De Pauw' van Bielschowsky³⁰ en de meubelzaak aan de Lange Burchtstraat van Drukker. Deze bedrijven werden 'geariseerd'. Dat gebeurde feitelijk ook bij het bedrijf van Drukker, maar hier doordat de Joodse aandeelhouders onder dwang uittraden.

Bij de talrijke echt kleinere bedrijven werd door OMNIA niet het onroerend goed onder beheer gesteld, maar, indien eigendom, door het ANBO. De zaak werd gedreven vanuit het woonhuis.³¹ Wat we meestal terugzien in de overzichten die OMNIA maakt is dat het gaat om bedrijven zonder werknemers, met een bescheiden banksaldo, wat voorraad en in het bezit van enkele productiemiddelen: naaimachines of broodmachines of vergelijkbaar. Voor OMNIA stelt het niet veel voor, maar met de naasting werden de eigenaren - formeel in meerdere gevallen alleen de man, terwijl de zaken meestal gedreven werden door koppels en vaak ook weer door hun kinderen - beroofd van de mogelijkheid in hun levensonderhoud te voorzien.

Terzijde kunnen we nog opmerken dat er in Nijmegen weliswaar weinig grote bedrijven bestonden met een Joodse eigenaar, maar dat er in deze stad wel een aantal eigenaren woonde van grote bedrijven buiten Nijmegen. We denken aan meerdere leden van de familie Van den Bergh³², bezitters van 'Gebr. van den Bergh's Koninklijke fabrieken' in Oss (het latere Bergoss); de leden van deze familie die samen

³⁰ Erwin Bielschowsky probeert met een truc de gevolgen van de *Verwaltung* te verzachten of te omzeilen: hij schenkt de roerende en onroerende goederen aan zijn nog zeer jonge kinderen; zie o.a. Kadaster Register 50. Na de oorlog maakt hij deze truc met succes ongedaan door een zaak aan te spannen tegen zijn eigen kinderen bij de Raad voor Rechtsherstel, overigens louter met deze opzet.

³¹ In de Namenlijst op deze website is te zien welke Joodse inwoners van Nijmegen een genaast bedrijf hadden door gebruik te maken van de zoekterm OMNIA en ook wel KvK.

³² Ook Arnold van den Bergh, bestuurslid van de Joodse Raad in Amsterdam en mogelijk betrokken bij de arrestatie van Anne Frank en haar verwanten – hij moet dan wel het adres gekend hebben -, hoorde bij deze familie, maar woonde nooit in Nijmegen.

met Jurgens aan de basis stonden van Unilever woonden niet in Nijmegen. We denken ook aan de leden van de familie Van Zwanenberg, wier bedrijven aan de basis stonden van Organon, het latere AKZO-Nobel, aan de leden van de familie Hartog, die mede aan de basis stonden van Unilever en de Unox-tak daarvan. En de drie broers De Wijze en hun verwanten hadden vleesbedrijven, met aan het begin van de oorlog vestigingen in Oeffelt en Cuijk, die ook genaast werden.

In heel Nederland werden circa 10.000 tot 13.000 bedrijven geliquideerd. Ongeveer 2.000 bedrijven mochten blijven voortbestaan omdat ze 'zelfarisering' hadden toegepast en Joodse firmanten, directies of commissarissen hadden vervangen door niet-Joodse. Ook circa 2.000 bedrijven werden door de Nagu onder beheer van een *Verwalter* gesteld of verkocht aan niet-Joden. Van de overige 5.000 tot 8.000 bedrijven is niets bekend, maar aangenomen kan worden dat zij met de deportatie van hun eigenaren waren opgehouden te bestaan.³³

Huurders en eigenaren

Het grootste deel van de onder beheer genomen panden was verhuurd. De huurders bleven huur betalen, maar nu op den duur aan het ANBO of na verkoop aan de nieuwe eigenaren. De betaalde huursommen maakten na de oorlog deel uit van het proces van rechtsherstel.

Andere panden werden bewoond door de eigenaren. In alle gevallen werden dan de panden al beheerd door de NGV voordat de bewoners werden gedepoteerd of eventueel onderdoken. Enkele panden werden al doorverkocht terwijl het gezin er nog woonde, zoals het huis van Hertzdahl, dat van het gezin Hollander of dat van het gezin Frank op de Hendrik Hoogersstraat. Het pand van het gezin Glaser op de Graafseweg werd doorverkocht exact op de dag dat het gezin door de politie werd weggevoerd. Dat pand werd vervolgens gebruikt door de NSDAP.

³³ Enkele landelijke gegevens in deze paragraaf zijn overgenomen van de website Oorlogsgetroffenen, NAGU en OMNIA.

Hooggeplaatste fascisten

Wie er na deportaties of onderduik in leegstaande huizen, hetzij huur- of koopwoningen, kwam te wonen werd in veel gevallen beslist door de hoofdcommissaris van politie³⁴ en naar wij aannemen in sommige gevallen ook door de burgemeester. In de van Joden geroofde huizen wonen op zeker moment in de loop van 1943, soms eerder, tot aan de bevrijding, opvallend veel hooggeplaatste fascisten: NSB-burgemeester Van Lokhorst woonde in het huis van Nathan Frank (Hendrik Hoogersstraat 5), commissaris van politie Pieter Versloot in het huis van Israël van Vliet en de in 1943 doodgeschoten commissaris van politie Anton van Dijk woonde in het huis van Rubens en Zwarenstein (Prins Hendrikstraat 5); na zijn dood bleef de weduwe er wonen. Het hoofd van de Politieke Dienst Marinus

³⁴ We geven hier als voorbeeld het relaas van Jacoba P. Kreffer, echtgenote van de NSB'er Th. W.J. Stapper, die als ze in 1947 wordt verhoord overigens nog steeds woont in het door het gezin Van Brink verlaten pand Voorstadslaan 177. Het NSB-gezin kwam in 1943 vanuit Rotterdam naar Nijmegen. "Begin 1943 hoorden we dat jodenwoningen onder NSB-agenten werden verdeeld. Mijn man ging naar Van Elferen. Kort hierop, naar ik meen einde Februari 1943, kwam de politieagent Van Elferen aan mijn woning in de Pauwelstraat alhier en vroeg aan mij, of ik met hem meeding om een woning uit te zoeken. Ik ben toen met Van Elferen gegaan naar het perceel Jan Luykenstraat 40 alhier, alwaar de Jodenfamilie Worms [Wurms] had gewoond. Dit was echter ook een bovenwoning en stond mij niet aan. Hierna ben ik met Van Elferen gegaan naar het perceel aan de Van de Havestraat no. 84 alhier, hetwelk een benedenwoning was en mij wel aanstond. Deze woning was nog geheel gemeubileerd. (...) In dit perceel had de gearresteerde Jodenfamilie De Jong gewoond. Mijn man is toen met Van Elferen overeengekomen, om enige meubelstukken van ons naar het gebouw van Unitas te laten brengen, terwijl wij dan gebruik mochten maken van de jodenmeubels, die in de woning stonden. Dit heeft de agent van Politie van Van Elferen, mijn man persoonlijk aangeboden. Ik heb aan de expediteur van Wezel het overbrengen van mijn meubels van de Pauwelstraat naar de Van de Havestraat moeten betalen. (..) In November 1943 ben ik verhuisd naar de Voorstadslaan no. 177 en al hier heb ik ook de jodenmeubels van de jodenfamilie De Jong meegenomen van de Van de Havestraat no, 84 naar het perceel Voorstadslaan no.177." Zie: NA CABR Wiebe 32 I, BS Arnhem 62.

Verstappen woonde in het huis van de onderduikende Cohen en Drielsma (Javastraat 134), een andere medewerker van die dienst, Jan Hidskes in het huis van de opgepakte Bromet en Lion (Pontanusstraat 33), Evers in het huis van Isaäcson (Berg en Dalseweg 315), de politiemedewerker Godschalk in het huis van de familie Glaser (Parkweg 36), de NSB-banleider Gerard Verstegen in het huis Kwakkenbergweg 94, waar het gezin Meijer woonde tot aan het begin van het barbaarse geweld, en het hoofd van de afdeling Gemeentewerken, de NSB'er C. Maurits, woonde op de Coehoornstraat in het huis waar eerder het gezin Gersons (gehuurd) woonde, zoals de referendaris van de gemeente en secretaris van de burgemeester, Gnirrep, gaat wonen in het huis waar de familie Prins woonde aan de Voorstadslaan. In het pand Mesdagstraat 31 van Herta van Coevorden en Lazarus (Leo) Beem woonde de hooggeplaatste fascist Van Hoeven. Al deze personen woonden er niet als eigenaar maar gehuurd.

Notarissen

De meeste akten passeerden bij de notaris J.C.D. Roscam Abbing (1882-1951), Burgemeester Weertsstraat 85 en later Jansbinnensingel in Arnhem.³⁵ Het gaat bij hem om 99 panden, maar om minder akten omdat panden vaak als pakket werden verkocht. In de Protocollestaat 1943 Notariaat wordt gemeld dat Roscam Abbing op 20 december 1942 'op eigen verzoek eervol ontslagen' werd en opgevolgd werd door Theodorus Trijssenaar. Toch zien we in 1943 nog wel zeker akten gepasseerd worden door Roscam Abbing. Hoe dan ook werken Trijssenaar en Roscam Abbing samen. In de loop van 1943 zijn er langzamerhand steeds minder akten die door Roscam Abbing behandeld worden en steeds

³⁵ Vrijwel alle notarissen in Nederland waren lid van de Broederschap der Notarissen in Nederland. Met deze Broederschap werden na de oorlog afspraken gemaakt: twee derde van de winsten van de Joodse transacties uit de oorlog zou worden geschonken aan Stichting '40-'45 en een derde aan Joods maatschappelijk werk. Niet iedereen kon zich vinden in het voorstel. Roscam Abbing uit Arnhem bijvoorbeeld weigerde volledig om zijn gemaakte winsten (f 8918,09) af te staan. Zie: Raymond Schütz, *Achter gesloten deuren*, p.7 en p.22; een belangrijke studie over het werk van een deel van het Nederlandse notariaat tijdens de oorlogsjaren; ook als pdf.

meer door Trijssenaar.³⁶ Trijssenaar (6 mei 1901, Almelo) was in 1927 afgestudeerd. Na de oorlog krijgt hij een officiële berisping berispt vanwege zijn collaboratie.³⁷

Een goede tweede was Bouke Nieuwenhuis. Hij werd geboren op 21 oktober 1886 in Franeker en had zijn kantoor op de Van Schaeck Mathonsingel 12. Nieuwenhuis maakte er op 24 november 1932 zijn eerste akte als notaris op en werkte er tot aan zijn dood in 1948. Hij passeerde ook enkele akten van doorverkoop van panden buiten Nijmegen, met name in Boxmeer en Apeldoorn.

Ook andere namen van notarissen treffen we meermaals aan: J.M. Roodvoets, Johannes Vijghstraat 2-4 en H.B.J. Leemans, notaris in Lith. Opmerkelijk is dat Claase tijdens een verhoor op 4 februari 1946 de notaris M.J.H. Schreurs (Berg en Dalseweg 122, kantoor: Bisschop Hamerstraat 11) noemt als iemand met wie hij veel samenwerkte, terwijl er bij hem maar één akte passeerde, waarbij sprake was van een poging het huis buiten het ANBO om te verkopen; hierover verderop iets meer.³⁸ Overigens wordt in de Verkaufsbücher ook Ben Claase éénmaal als notaris genoemd, namelijk bij de doorverkoop in april 1944 van de synagoge van Zevenaar aan de Grietsestraat daar aan E. Bieseling, ook uit Zevenaar. Maar een notarisdiploma had hij volgens ons echt niet.

³⁶ In de Verkaufsbücher, die zoals gezegd niet compleet zijn, zien we 181 akten bij Roscam Abbing en 50 bij Trijssenaar. Trijssenaar behandelde geen panden in Nijmegen, waar in 1944 relatief nog weinig verkocht werd, maar werkte wel voor de opkopers Lamers en Maters uit Nijmegen, die elders kochten.

³⁷ Staatscourant, 11 februari 1948.

³⁸ Claase verklaart: "Het ANBO bezat ook het recht om joodsche particuliere onroerende goederen, die bij het ANBO in beheer stonden, te verkopen. In mijn rayon zijn, naar ruwe schatting, 25 a 30 % van die roerende goederen verkocht, ca. 500 stuks. Die panden werden tegen de normale waarden verkocht en alvorens zo'n pand werd verkocht werd het getaxeerd door 1 of 2 taxateurs. Sommige taxaties werden gedaan door taxateurs die gestuurd werden van het hoofdkantoor van het ANBO of Grundstückverwaltung. De overdracht geschiedde altijd t.o.v. een notaris. In Nijmegen deden dat voor mij wel eens Nieuwenhuis en Schreurs". Zie: CABR Claase, a.v.

Een vreemde rol speelde nog notaris Willebrordus De Jong uit Amsterdam, bij wie tijdens de doorverkoop van een reeks panden, die eigenlijk toebehoorden aan André Gotlieb, door de opkoper Veen vele duizenden gulden onder tafel betaald werden.

Lasten, met name de straatbelasting

Bewoners betaalden belastingen aan de gemeente. Voor eigenaren was de belangrijkste heffing de straatbelasting, min of meer een voorloper van de onroerend goedbelasting. Daarnaast bestond de rioolbelasting en de grondbelasting.³⁹ De straatbelasting werd door de eigenaar betaald voor ieder pand dat hij of zij bezat. De eigenaar werd vermeld met het adres, maar het belaste perceel met het kadastrale nummer. Het ANBO werd vanaf zeker moment, precies wanneer is niet helemaal duidelijk, verantwoordelijk voor de betaling van de panden die het verhuurde. In sommige gevallen lijkt dat via het kantoor van notaris Nieuwenhuis te verlopen. Als een pand door het ANBO verkocht werd, was uiteraard de nieuwe eigenaar verantwoordelijk. Er lagen in 1943 en 1944 nog wel achterstallige aanslagen voor de inmiddels gedeporteerde eigenaren, bij wie dan in maart en mei 1944 in enkele gevallen genoteerd werd: 'ontheven'. Wij weten niet goed wat deze ontheffing impliceert; we denken dat de gemeente van mening was dat de schulden niet meer konden worden geïnd, noch bij de gedeporteerde schuldenaren, noch bij de *Verwalter*, of het ANBO.⁴⁰

³⁹ De grondbelasting was een nationale belasting, maar de gemeenten konden opcenten heffen. Van 1940 tot 1943 werd de grondbelasting tijdelijk verhoogd. Wij moeten de Nijmeegse dossiers hierover nog zien.

⁴⁰ Zie vooral RAN 2_14386 Achterstanden bij de betalingen van de Straatbelasting aan de Gemeente. Zie ook: RAN 2_8119 Schoolgeld Joodsche school heffingsjaar 1941/1942. In enkele gevallen wordt het schoolgeld als oninbaar beschouwd na deportatie. Datzelfde geldt voor de hondenbelasting. Zo lezen we in een door Van Lokhorst met akkoord geparafeerde brief van 12 mei 1944 van de Ontvanger van de Gemeente Nijmegen: "Nevenstaande belastingschuldigen zijn allen joden, die thans zijn weggevoerd. Hoewel in den eersten tijd nog wel betalingen werden gedaan door Lippmann en Rosenthal en door de ANBO uit aanwezige middelen of uit ontvangen huren, kunnen thans geen betalingen meer worden verwacht, omdat bedoelde middelen zijn verbruikt, de vermogens

In de stukken zien we dat een deel van de eigenaren genoemd wordt, een ander deel niet. Hier is nader onderzoek vereist.⁴¹

We hebben nu helaas nog te weinig gegevens over de naoorlogse afhandeling, niet alleen door de gemeente maar ook vanwege andere overheidsinstellingen. Zo betaalden ‘de nieuwe eigenaren’ soms wel en soms niet de verschuldigde belastingen. Als zij nalatig waren gebleven, werden de opgebouwde schulden soms verhaald op de erfgenamen van de vermoorde eigenlijke eigenaren. Zo schrijft het G. Vos van het NBI-Nijmegen hierover op 12 mei 1949 aan het Ministerie van Financiën: “Dat F.G. Evers tijdens de bezetting via de ANBO diverse Joods panden heeft opgekocht. Mr. J. Cals, beheerder over het vermogen van de Heer Evers, heeft huren van die panden geïnd, welke hij gereserveerd had voor de gedeposeerde eigenaren en geplaatst had op een rekening bij de Rotterdamsche Bank NV te Nijmegen. Dat de Ontvanger der Directe Belastingen te Nijmegen beslag heeft gelegd op deze gelden en dat deze blijken een overzicht van de ontvanger, dat hier bijgaat, is bestemd deels voor betaling van grondbelasting van de joodsche panden, deels voor betaling van belastingen welke ten laste van de Heer Evers zelf behoren te komen. Dat dit laatste een grote onbillijkheid is in verband waarmede verzocht wordt het bedrag, afkomstig van huren van joodsche panden, waarmede belastingen betaald zijn welke ten laste van de heer Evers behoorden te komen, welk bedrag is vast te stellen uit de

zijn geliquideerd, onroerende goederen zijn verkocht. Wat de straatbelasting betreft zijn de aanslagen voor volgende jaren reeds opgelegd aan de nieuwe eigenaren, terwijl bij niet verkochte perceelen ook geen huren meer aan eerst genoemde belastingschuldigen worden tegoed geschreven. Voor de schoolgeldaanslagen meen ik te mogen verwijzen naar een schrijven van eerder genoemde firma Lippmann en Rosenthal, waaruit blijkt dat geen betaling zal worden voldaan. Voor de hondenbelasting is nog minder gelegenheid voor verhaal. Teneinde deze posten te kunnen afvoeren geef ik in overweging de op deze staten vermelde aanslagen alle oninbaar te verklaren.” Zie RAN 2 Secretarie Gemeente Nijmegen 1810 – 1946, inv.nr.4774 (1943), inkomsten, nr. 1-471. Voor de straatbelasting, zie ook nog vooral RAN 2_14505 - 2_14517 en RAN 2_14601 – 2_14607.

⁴¹ Bij A. Gotlieb, Rotterdam, Christiaan van Gelder, Heemstede, Israël de Jong, B.J. Fortuin, Echtg. D. Frankenhuis, Echtg. D. Minco, Wed. A. Gotlieb, A. de Marcas, I. van Zwanenberg en anderen wordt als adres het ANBO gegeven. Bij de volgnrs. 41 t/m 49: S. Zwarenstein, Jac. Prins, Wed. A. Gotlieb, Wed S. de Winter, A. de Marcas, Dr. Hollander, Echtg. Kaufman, Carolus Magnus en Israël Rubens wordt geschreven: p/a Claase.

bijlagen”, te storten op een rekening van het NBI in Arnhem met verwijzing naar dit request.⁴² Het ging in deze brief over de panden van G.R. van Emden en M. Gersons, van A. de Marcas, van W.R. Isaäcson en J. Isaacson en van S. Zwarenstein.

Hypotheken

Hoewel de NGV de bevoegdheid kreeg om over de hypotheeken te beschikken, lukte het in de praktijk vaak niet om de hypothecaire leningen te gelde te maken. Vaak konden veel hypotheeken niet op korte termijn worden opgezegd. In aansluiting op de verordening inzake het joodse grondbezit werd daarom op 19 april 1943 Verordening 37/1943 ‘betreffende de opeischbaarheid van hypotheeken’ uitgevaardigd. Op grond van deze verordening werden hypotheeken na aanzegging binnen drie maanden opeisbaar en kon worden overgegaan tot het aflossen van de hypotheeken. Dit betekende wel dat er een nieuwe hypotheek in de plaats van de oude moest komen.

De Nederlandse hypotheekbanken waren over het algemeen huiverig om hypotheeken te verstrekken op Joods bezit. Om dit probleem te omzeilen, lieten de Duitsers eind 1943 de Landelijke Hypotheekbank N.V. oprichten. Naast het verstrekken van hypotheeken op Joods onroerend goed behoorde het tot de taak van deze instelling Joodse hypothecaire kredieten aan niet-Joden over te nemen.⁴³

⁴² zie: NBI Gersons, A.A (2.09.16.05 inv.nr. 80206).

⁴³ Deze alinea is deels overgenomen van www.oorlogsgetroffenen/rechtsherstel. Het reconstrueren van de hypotheekgeschiedenis van panden was soms nog een obstakel voor de nabestaanden in het proces van rechtsherstel. Zo belastte de koper Bierbaum de panden van Zadick met hypotheeken. Het NBI ging er aanvankelijk vanuit dat er al eerder hypotheeken rustten op de panden, hetgeen niet zo was. Zie: NBI Bierbaum, F.A., Nijmegen (2.09.16.02 inv.nr. 41606). De ‘nieuwe eigenaar’ Jacobs wil de kosten van de door hem en zijn vrouw nieuw afgesloten hypotheeken verrekenen met de erfgenamen van de Joodse eigenaren. Het NBI is het daarmee dan wel niet eens, maar kan naar eigen zeggen niets meer doen, omdat op dat moment het beheer over het vermogen

Statenlijsten

In een kolom vermelden wij ook welke panden voorkomen op de zogeheten Statenlijsten van de gemeente Nijmegen, zonder te weten welke betekenis wij hieraan exact kunnen toekennen. Eén ding lijkt zeker: de gemeente Nijmegen laat op en rond 1 september 1942 de woningen opmeten van verschillende Joodse inwoners van de stad. Dit gebeurde op een moment dat bijna al deze huizen (nog) door hen werden bewoond. Er wordt aangebeld. Iemand stelt zich voor als medewerker van de gemeente en zegt dat hij alle ruimten – ook de badkamer, de zolder en de kelder, we slaan niets over – precies komt opmeten, omdat, ja, omdat u een Jood bent. Een enkeling woonde er al niet meer. Op de lijst staan zowel huur- als koop panden. De opmetingen geschieden onder verantwoordelijkheid van de hoofdbambtenaar van Bouw- en Woningtoezicht, S. Jager.⁴⁴

Taxatie

Wij beschikken over weinig gegevens over de taxaties. Claase zegt hierover op 4 februari 1946 tijdens het vooronderzoek tegen hem: “In mijn rayon zijn naar ruwe schatting 25 à 30% van de onroerende goederen verkocht (plusminus 500 stuks) en wel tegen marktwaarde. Voor mij werkten eerst 2 taxateurs; soms stuurde de NGV ook zelf nog taxateurs.”⁴⁵ Blijkens de volgende brief werkte in ieder

van Jacobs al is beëindigd. Zie o.a. NA 2.09.16.15, NBI, 179066 Veissi, A.D., Nijmegen. Jacobs bleef overigens lange tijd na de oorlog nog huren innen. Hij betaalde de premies voor brandverzekering etc. niet.

⁴⁴ Meer over de Statenlijsten in onze publicatie *Staten van door Joden bewoonde huizen* op deze site. De Statenlijsten troffen we aan in Archief 2 Secretarie Gemeente Nijmegen 1810-1946, Overige aangelegenheden, inv.nr.40219, Beschrijving: Staten van door Joden bewoonde huizen, 1942.

⁴⁵ Het eerste gedeelte van deze uitspraak is in ieder geval gelogen. Zie: Nationaal Archief, CABR 66908, Claase. Claase geeft de namen van deze taxateurs met wie hij werkte: “Lijst van makelaars verkopers taxateurs werkzaam voor ANBO: (o.a.) de Bakker Apeldoornseweg 142, Arnhem; Makelaar F. Brands Mr. Franckenstraat 11, Nijmegen; Kuyk, makelaar Arnhem, Jansbuitensingel 23; Sijsma Makelaars, Hoogeinde 18, Tiel; F.F. Willems, makelaar/bouwkundige, Ten Hoetsstraat 1, Nijmegen; Th. Hendriks (sr.) en Th Hendriks (jr.), makelaars, Van

geval het kantoor van makelaar Heijnen als taxateur: “Das Grundstück Voorstadslaan und das Lagerhaus Nonnenstraat werden taxiert durch Centraal Woningbureau Emile en Jos. Heynen, Makelaars, Nijmegen, Kelfkensbosch 33. Das Grundstück Voorstadslaan wird verkauft am Hernn Ir. H.H. Fallasch, Nijmegen.”⁴⁶ Als taxateurs, wellicht vooral van inventarissen, werkten nog J. de Bekker uit Arnhem (Apeldoornseweg 142) en J. Kuijpers (expert en taxateur, Lange Burchtstraat 51).

Koopprijzen, waardeontwikkeling

We hebben de indruk dat de opkopers de huizen kochten onder de marktwaarde. Dit is voor ons echter toch moeilijk vast te stellen. We moeten dan allereerst kijken naar de algemene ontwikkeling van de marktwaarde van grond en huizen in de loop der jaren.

Bekend is dat de prijzen van huizen stegen in de jaren-20 en vanaf 1929 tot 1940 bijna voortdurend daalden. Het aandeel van de woonkosten in de totale gezinsuitgaven lag in al die jaren een stuk lager dan nu en er was in het algemeen geen sprake van woningnood. Het was meestal gemakkelijk om een woning te vinden, of het nu ging om een koophuis of om een huurhuis, al moeten we wel bedenken dat de bezettingsgraad van woningen hoog was en een deel van de woningen in slechte staat. Van de

Welderstraat 127. Zie CABR Claase. Deze laatste, de jonge Hendriks, werkte ook op kantoor bij Claase. In november 1944 stuurt hij een brief aan de burgemeester: “(...) Vestig ik Uw aandacht op het bestaan van de Vakgroep Tussenpersonen in Onroerende Goederen, alwaar U alle gewenschte inlichtingen omtrent de leden van onze Vakgroep, alsmede, voor zoover dit mogelijk is, omtrent het voormalig Joods bezit en andere vraagstukken het onroerend goed betreffende, kunt verkrijgen’. Claase was voorzitter ervan, maar Hendriks is op dat moment nog het enige bereikbare lid. Zie: RAN 2_40211 (Beheer over Joods onroerend goed.)

⁴⁶ J. Börnemann 12 april 1944. Börnemann en Fallasch waren achtereenvolgens *Verwälter* over het bedrijf van Frank. Fallasch woonde op zeker moment bij het terrein op de Voorstadslaan. Brief in: NIOD 094F_4501. Lehman Frank en Jacob Frank hadden ook buiten Nijmegen gronden. In dit artikel concentreren wij ons op de onteigeningen binnen de huidige gemeentegrenzen van Nijmegen. Lehman wordt vermoord; Jacob duikt onder en wordt later bewindvoerder over de vermogens van omgekomen verwanten.

meeste huizen kennen we de prijs niet die de eigenaren er op zeker moment voor betaald hadden, van sommige wel.⁴⁷

Na de inval van het Duitse leger in Nederland stegen de huizenprijzen weer. Wij kunnen ons voorstellen dat er grote lokale verschillen waren: hoe meer aangerichte vernielingen, hoe groter de groeiende woningnood. In Nijmegen was, menen wij, in de eerste twee oorlogsjaren nog geen sprake van nijpende woningnood. We hebben voorbeelden van panden die in 1939 of 1940 door de Joodse eigenaar zijn aangekocht en die in 1942 of 1943 toch wel door de opkopers ruim onder die prijs worden aangekocht. Indien een pand vervolgens opnieuw werd doorverkocht, werd wel een aanzienlijk hogere prijs betaald. Zoals gezegd kwamen de opkopers bijna allen uit extreemrechtse hoek. We zouden kunnen bedenken dat er buiten die kring misschien iets minder interesse bestond, zeker toen heel langzaam maar zeker de Duitse kansen in de oorlog afnamen. De aankoop van deze panden zou dan wel eens een riskante investering kunnen worden. Het is ook de vraag of de financiering altijd gemakkelijk was.

Uitzetting huurders

We concentreren ons in dit artikel op de onteigening van het Joodse onroerend goed. Toch willen we hier nog noemen dat ook de huurders al vóór de grote deportaties soms hun woning moesten verlaten. We noemen het gezin van Kitty de Wijze aan de Graafseweg. Na de grote deportaties staan de huizen leeg en worden vergrendeld, ze worden vervolgens leeggehaald en opnieuw verhuurd, zoals in het stukje hierboven betoogd vaak op aanwijzing van de politie of, menen wij, van het gemeentebestuur.

⁴⁷ Gelders Archief 3100, Kadaster, register 50 (Staten van eigendomsovergangen van onroerende goederen ...), dat we helemaal doornamen over de jaren 1940 t/m 1944 geeft soms de oorspronkelijke koopprijs, meestal als er sprake is van aankoop na circa 1926. Wordt een pand daarvoor aangekocht, dan zien we slechts de aantekening 'oud', d.w.z. al lange tijd in bezit.

Een sterke aanwijzing hiervoor is dat topambtenaren van de Gemeente in deze huizen gaan wonen, terwijl de politie woningen toewijst aan NSB'ers.⁴⁸

⁴⁸ Medewerkers van de gemeente die gaan wonen in door Joden (door deportatie of onderduik) verlaten woningen zijn o.m.: Godschalk (in huis Glaser, Parkweg), de agent Hidskes (Pontanusstraat, in huis van Bromet), Verstappen (Javastraat, in huis van Drielsma), hoofd van politie Versloot (Ubbergseveldweg 60, in huis Israël van Vliet), hoofdcommissaris Van Dijk (Prins Hendrikstraat, in huis van Zwarenstein en Rubens), burgemeester Van Lokhorst (Hendrik Hoogersstraat 5, in huis van Nathan Frank en Johanna van der Sluis); gemeentesecretaris Gnirrep in de woning van Prins aan de Voorstadslaan en het hoofd van Gemeentewerken Maurits in het huis van Gersons Cato van Emden aan de Coehoornstraat.

NSB'ers in dergelijke woningen waren o.m. Van Hoeven (topman van de NSB, hij werkte ook voor het Departement Sociale Zaken betrok de woning van Lazarus Beem, Mesdagstraat); Van Haren ging met andere NSB-vrouwen naar het huis van Minco aan de Lange Hezelstraat, waar Duitse soldaten ontvangen werden; Jacoba P. Kreffer en Th. W.J. Stapper (in de woning Van de Havestraat 84 en later nog Voorstadslaan 177), de agent en kunstschilder Jan Arts met zijn vader Hermanus Arts en verwanten (huis Kaufman en Ganz aan de Postweg 26), Legerstee en Derks betrokken de woning St. Annastraat 131 van David Manassen en hielden er veel feesten met Duitse soldaten, vervolgens woonde er ook de NSB'er Bor; Brinkman (woning Groesbeekseweg 122 van de Marcas en Glaser); Beckers (Gerard Noodtstraat 27 (voorheen Salomons); G. J. Van den Broek (Groesbeekseweg 34, de woning van het gezin Hollander); Evers (Berg en Dalseweg 315, het huis van Isaäcson); Menne (Annastraat 69, het huis van Gersons); Münschau (In de Betouwstraat 36; hier woonden Frankenhuis en Israëls); Rits (Grote Markt, het huis van Jacob Levitus en gezin); het gezin CCL Veen (Oldenbarneveltstraat 69, het huis van De Haas); Paul Neumann en Hedwig Staehr (het huis van Rosa Cohn, Hindestraat; Anna Kalteis en Bruno Hauser (Gerard Noodtstraat 23, het huis van Isaäc Wolf); Verstegen in het huis van Meijer aan de Kwakkenbergweg. Dan nog Overmeer in het huis van De Leeuw, Vredestraat 6. Dan nog het huis van Helena Vos, Fagelstraat 44: hier gingen wonen Johanna Linterman en haar man, de NSKK'er Gerrit van den Berg (Elst, 1916).

Duitse instellingen onder meer in het huis van De Wijze aan de Graafseweg, het huis van Glaser aan diezelfde straat, het huis van Benjamins aan de Batavierenweg, het huis van Van Zwanenberg aan de Huijgensweg, het huis van Elsbach, Vredestraat 2, en het huis annex hotel van Rubens aan de Groesbeekseweg. De in deze voetnoot gegeven opsomming is wel zeker niet volledig.

Toen vanaf 1943 alleen nog Joden 'legaal' in Nijmegen woonden die een verklaring hadden dat zij met een niet-Jood waren gehuwd, moesten zij bijna allen hun woning verlaten.⁴⁹

Rechtsherstel en minnelijke schikkingen

Na de oorlog is er veel, maar naar ons idee niet altijd rechtvaardig, werk verricht om de ontstane kluwen te ontwarren. Over de mogelijk vele duizenden onrechtmatig verkregen vermogens werden door het NBI beheerders aangesteld.⁵⁰ Over de vermogens van de 'vermiste personen' werd door het NBI een bewindvoerder aangesteld.

Bedenk hierbij dat aanvankelijk bijna alle vermoorde Joden en andere slachtoffers als 'vermist' werden beschouwd omdat van verreweg de meesten een overlijdensakte ontbrak. Van hen kon nooit een exacte overlijdensdatum en overlijdensplaats worden vastgesteld, vaak wel een plaats en datum bij benadering. Hiernaar is tot in 1951 onderzoek gedaan door met name het Nederlandse Rode Kruis.

Van degenen die niet werden tewerkgesteld in een van de kampen werd aangenomen dat zij vrijwel onmiddellijk na aankomst van de treinen werden vergast. Van de anderen is slechts een uiterste

⁴⁹ Zie ons artikel op deze site *De vervolging van de 'gemengd-gehuwden'*, met name p. 12 e.v.

⁵⁰ Het Nederlandse Beheersinstituut (NBI) was een instelling die in augustus 1945 werd opgericht als onderdeel van de Raad voor het Rechtsherstel onder de Afdeling Beheer. Het instituut was in de periode 1945-1967 belast met het opsporen, beheren en eventueel liquideren van landverraderlijke vermogens, vijandelijke vermogens en de vermogens van tijdens de oorlog verdwenen personen, veelal gedeporteerde of ondergedoken Joden. Tevens was het instituut belast met ontvijandingsverklaringen van in Nederland woonachtige Duitsers (onder wie overigens ook in de jaren-30 uit Duitsland gevluchte Joden!). In heel veel plaatsen waren er lokale afdelingen, zoals ook in Nijmegen, enige tijd in de De Ruyterstraat. De lokale afdelingen werden op den duur gecentraliseerd. Na de opheffing van het NBI werden alle dossiers gedeponerd in het Nationaal Archief, waar ze zijn te vinden onder de ingang 2.09.16.

overlijdensdatum wettelijk vastgelegd, tezamen met een vage gebiedsaanduiding, zoals 'Midden-Europa'.⁵¹

Pas toen uiteindelijk op deze wijze overlijdensakten waren opgemaakt, kon er gesproken worden over een nalatenschap.⁵² In zeer veel gevallen vond men alleen nog verre verwanten. De afwikkeling van het beheer over de vermogens was vaak intussen al geschied in overleg tussen de beheerders en de bewindvoerders. In veel gevallen werd de daad van aankoop van een pand nietig verklaard. Zo kon men komen tot een minnelijke schikking, waarbij rekening gehouden werd met de door de illegale koper gedane uitgaven en ontvangen inkomsten, zoals huur. De NBI-dossiers, waarvan wij er vele zagen, gaan uiteraard niet alleen over het onroerend goed, maar ook over onder meer banksaldi en roerende goederen. Via de NBI-dossiers is het verdere verloop van het rechtsherstel niet meer te volgen vanaf het moment dat de bewindvoering en het beheer beëindigd worden.

Zeker in Nijmegen, maar niet alleen daar, speelde een rol dat een deel van de panden door militair geweld beschadigd of verwoest was. Aan eigenaren werd in veel gevallen molestschade uitgekeerd, maar vaak gebeurde dat aan degenen die de panden hadden opgekocht. Er waren ook nieuwe eigenaren die simpel weigerden de schade aan de panden te laten herstellen, zoals bijvoorbeeld Peters, die niets deed na een granaatinslag in september 1944 in het pand Graafseweg van Mientje Sachs. Niet-Nederlandse eigenaren of hun erfgenamen hadden normaal gesproken helemaal geen recht op molestschade.

⁵¹ Om deze data bij benadering te bepalen bracht het Rode Kruis diverse rapporten uit over de deportaties. Vijf ervan staan op deze site. Zie over de vaststelling van de overlijdensakten vooral: Raymund Schütz, *Het dossier van het oorlogsarchief*; in: Luijters, Schütz, Jongman: *De deportaties uit Nederland*, Amsterdam 2017. De vaststelling van de uiterste datums leidde en leidt nog steeds tot veel misverstanden. In talloze boeken of sites staat geschreven dat iemand werd vermoord op 30 maart 1944 of wat dan ook. Het gaat hier echter louter om een justitiële datum.

⁵² Schrijnend is bijvoorbeeld dat in lijn met de erfrechtelijke bepalingen soms vastgesteld moest worden wie er het eerste vermoord was. De nalatenschap gaat dan eerst naar de iets later vermoorde personen en daarna in laatste instantie naar de overlevenden.

Zo krijgt de enige overlevende van de familie Veissi, de enige erfgename dus ook, Stella Veissi, jarenlang geen uitsluitel over de schadevergoeding voor de bijna geheel verwoeste en door Jacobs van het ANBO gekochte panden aan de Barbarossastraat, die wat later door de gemeente Nijmegen onteigend worden. Zelf woont Stella in Bulgarije en vervolgens in Israël en het lijkt erop dat zij ertegenop ziet naar Nederland te komen voor de afhandeling.⁵³

Om schadeloos gesteld te worden, konden oorspronkelijke eigenaren na de oorlog een claim indienen bij de onder beheer gestelde NGV. Of er kon een verzoek worden ingediend bij de afdeling Rechtspraak van de Raad voor het Rechtsherstel om de geroofde hypotheek - indien onnodig afgelost - te herstellen. Werd de eis tot rechtsherstel afgewezen, dan behield de oorspronkelijke eigenaar zijn claim op de NGV. Als de oorspronkelijke eigenaar in zijn recht hersteld werd, ging zijn claim op de NGV over naar de actuele eigenaar.⁵⁴ Vorderingen op de NGV werden overigens maar deels uitgekeerd omdat het vermogen van de NGV te klein was. Vele jaren later zijn door sommigen nog claims bij de West-Duitse overheid neergelegd.

Een groot obstakel was de heersende opvatting bij het NBI dat de vorderingen van de Joodse eigenaren of hun erfgenamen gelijkgeschakeld zouden dienen te worden met alle andere vorderingen op de vermogens van onder beheer gestelde eigenaren, in casu degenen die de panden onrechtmatig hadden gekocht. Dit is te zien in een brief van 18 september 1946 van het NBI over het geschil tussen Weier, de beheerder van het vermogen van H. Meijer en Regina Frank, de enige erfgename van Ida Cohn en daarmee van Molenstraat 142 en belendende panden. “De vordering van mevr. Zendijk-Frank toch is een gewone concurrente vordering, welke op geen enkele wijze voorrang heeft boven de andere ten laste van het vroegere vermogen van den Heer Meijer bestaande schulden,” waarbij het NBI denkt aan

⁵³ Zie: NA 2.09.16.15, NBI, 179066 Veissi, A.D., Nijmegen.

⁵⁴ Wij zagen vele NBI-dossiers, die we hier niet beschrijven. We zien wel dat in geen van die gevallen de zaak aan de Raad voor het Rechtsherstel is gebracht. We hebben de indruk dat de meeste opkopers wegwamen met een minnelijke schikking en verder niet werden vervolgd. Zoals ook de notarissen leidden ze al heel snel weer hun gegoede leventje. Ook in het boek van Frank Eliëns, *Voor Joden verboden*, Amsterdam, 2021, worden verschillende door het NBI afgewikkelde zaken besproken.

de fiscale verplichtingen. Wat het NBI betreft bestaat er een volstreekte paritas creditorum. En: “Ten aanzien van de opvatting dat de Heer Weier de ontvangen huurpenningen afzonderlijk had dienen te houden ten behoeve van Mevr. Zendijk-Frank moge ik opmerken, dat de Heer H.J. Meijer zolang er nog geen beslissing ten aanzien van het rechtsherstel genomen was zonder meer als vroegere eigenaar van de betreffende onroerende goederen aangemerkt diende te worden en de door den beheerder ontvangen huren dan ook zonder meer geacht moeten worden in het vroegere vermogen van den Heer Meijer gevloeid te zijn.”⁵⁵

De rechtmatige eigenaren lopen ook aan tegen de strikte toepassing van de regels. Een sprekend voorbeeld is het geval Alfred Rosenstein. Zelf was hij op tijd Duitsland ontvlucht en ontkomen naar de Verenigde Staten. In Nijmegen had hij in oktober 1937 het pand Ruisdaelstraat 31 gekocht, blijkbaar zonder hypotheek. Dit pand wordt op 11 mei 1943 voor een veel lagere prijs door Franciscus Evers via Dönig overgekocht van de NGV, in praktijk van het ANBO. Nog in 1943 verkoopt Evers het pand weer aan Ben Claase voor weer een iets hoger bedrag. Na de oorlog wijst de advocaat van Rosenstein, die zelf dan inmiddels in Los Angeles woont, het NBI op de situatie. Maar Rosenstein wordt als voormalig Duits onderdaan vooralsnog beschouwd als een vijand van de Nederlandse natie, dus moet hij eerst bij datzelfde NBI zien te komen aan een zgn. ‘ontvijandingsverklaring’. Wanneer zijn advocaat deze eindelijk heeft bemachtigd dient deze een aanvraag in voor rechtsherstel, maar dan blijkt het te laat te zijn. De uiterste datum voor deze aanvragen was 1 juli 1948. Het NBI stelt zich sowieso dan op het standpunt dat Rosenstein nooit het pand als zodanig kan terugkrijgen, hoogstens een gedeelte van de waarde daarvan, daar het vermogen van Claase op dat moment negatief is.⁵⁶ Het pand van Rosenstein

⁵⁵ Zie zaak Raad rechtsherstel, 5148 (Molenstraat 142 e.a.; Frank contra Meijer).

⁵⁶ Zie NBI, Beheersdossiers, 2.09.16.03, inv.nr. 55605, Claase BJM. Het vermogen van Claase mag dan wel negatief zijn gezien de vele vorderingen op zijn vermogen, tegelijk stelt de beheerder van het vermogen van Claase, Teunissen, vast dat er heel wat contant geld verborgen gehouden wordt door Claase. Teunissen: “Aan de hand van het borderellen enz. zijn wij echter tot de conclusie gekomen dat het kassaldo van het kantoor ANBO Arnhem per bevrijdingsdatum minstens f 39.157,72 had moeten bedragen. (..) Wij moeten B.J. Claase als gewezen directeur van het kantoor der ANBO verantwoordelijk stellen voor het in dit schrijven genoemd kastekort, alsmede voor een nog nader te bepalen bedrag aan eventuele niet afgedragen.” Teunissen concludeert dat Claase het geld

blijft eigendom van Claase die het in 1969 verkoopt. Onduidelijk blijft voor ons of er nog onderling financiële regelingen zijn getroffen tussen de partij Claase en de partij Rosenstein.

Bestuurlijke verantwoordelijkheid

Hoewel dit thema misschien enigszins buiten het centrale punt van de roof valt, willen hier we toch een enkel woord aan de bestuurlijke verantwoordelijkheid wijden. In de geschiedschrijving zien we een neiging om de barbaarse gewelddadigheden uit die periode vooral te koppelen aan omstandigheden waarin de politieke besluitvorming in de stad Nijmegen steeds meer in handen viel van harde en ploertige NSB'ers. Maar we kunnen er niet genoeg de nadruk op leggen dat het hele proces van de door de gemeente Nijmegen uitgevoerde vervolgingen - registratie, ontslagen, arrestaties, vervoer naar Westerbork, opslag van meubels en zo veel meer - met het aantreden van de NSB-burgemeester Van Lokhorst eind februari 1943 zo goed als was voltooid. En toen op 1 januari 1943 de leider van de Politieke Dienst van de Politie, de SS'er Marinus Verstappen, in dienst kwam, waren de massale deportaties al achter de rug, ook al zou onder zijn leiding nog flink jacht gemaakt worden op Joodse onderduikers en anderen. Zoals gezegd, het eigenlijke proces vond plaats onder leiding van de burgemeesters Steinweg en zijn opvolger Van der Velden,⁵⁷ de twee burgemeesters van RKSP-huize, in rechte de voorganger van het CDA, de partij die nog steeds de burgemeester levert in deze stad.⁵⁸ Arie Beijer schrijft

verborgen heeft en waarschijnlijk deels her en der bij zijn schoonfamilie Aelberts heeft ondergebracht. Een deel van het bedrag wordt overigens later getraceerd bij een bank in Zutphen en ook bij de arrestatie van Claase waren enkele duizenden guldens bij hem aangetroffen.

⁵⁷ Formeel gezien was locoburgemeester Van der Velden plaatsvervanger van Steinweg. Die laatste ging in 1942 met verlaat pensioen en er was nog geen opvolger van buitenaf gevonden. Van der Velden wordt in 1943 opgevolgd door Van Lokhorst.

⁵⁸ Het was een andere burgemeester van het CDA, Hermsen, die in de jaren tachtig de publicatie van een goed uitgevoerd onderzoek naar de rol van de gemeente Nijmegen tijdens de oorlogsjaren jarenlang blokkeerde. Hermsen schreef aan de onderzoeker, Arie Beijer op 13 januari 1986. "Wij kunnen ermee akkoord gaan dat u tot

samenvattend: “In tegenstelling tot de inhoud van verordening 152/41 bleef in Nijmegen onder Steinweg en Van der Velden, zoals dat ook elders in het land het geval was, het College van Burgemeesters en Wethouders bij elkaar komen. Belangrijke constatering hierbij is het dat tijdens deze bijeenkomsten, blijkens de notulen althans, nauwelijks werd gesproken over wezenlijke ontwikkelingen die in verband stonden met de bezettingssituatie. Zo werd niet gesproken over bijvoorbeeld over de verordening betreffende het ontslag van joods overheids personeel, de ondertekening van de zogenaamde ariërverklaring, de tewerkstelling van overheids personeel in Duitsland en de ‘affaire Van Dijk’. Ook werd niet ingegaan op de uitvoering van de diverse maatregelen die genomen moesten worden tegen de Joodse Nijmegenaren. We moeten zelfs vaststellen dat een aantal van de verordeningen werden ingevoerd in de tijd voordat verordening 152/41 een einde maakte aan de normale gemeentelijke besluitvormingsprocedure”.⁵⁹ Wat betreft het onderwerp van dit artikel, de roof van Joodse panden in Nijmegen, geldt dat de correspondentie over de eventuele gemeentelijke aankoop van deze panden plaats vond onder de politieke verantwoordelijkheid van NSB-burgemeester Van Lokhorst en NSB-wethouder Hondius.

publicatie van uw doctoraalscriptie overgaat indien u ten aanzien van de scriptie en het bijbehorende notenapparaat het volgende in acht neemt: die persoonsnamen met de bijbehorende gegevens worden verwijderd die aan alle navolgende criteria voldoen: - ze zijn uitsluitend ontleend aan het Archief Documentatiecommissie voor de zuivering van het overheids personeel 1944 – 1946; het betreft namen van personen waarnaar een zuiveringsonderzoek is ingesteld; - het betreft namen van personen van wie de politieke gezindheid niet notoir bekend is/was.(...) Gaarne zouden wij te zijner tijd, voordat u tot publicatie overgaat, de te publiceren tekst met notenapparaat ter visie ontvangen.” [privé-bron] Voordat Arie Beijer deze brief ontving had de scriptie vanaf 1982 vier jaar achter gesloten deuren op het gemeentehuis gelegen. De scriptie *Gemeentelijk beleid in bezettingstijd 1940 – 1944* is nu in te zien op het Regionaal Archief Nijmegen en bij het NIOD. Een kort interview met Arie Beijer, die toen van plan was op het thema te promoveren, is te lezen in de Gelderlander van 5 februari 1994. Arie Beijer overleed echter kort daarna op zeer jonge leeftijd. Vanaf 1954 had de historicus Lodewijk Rogier, die een omvattend onderzoek zou publiceren naar de stad Nijmegen tijdens de oorlogsjaren, al te maken met dit soort belemmeringen. Na tien jaren gaf hij het op; het lag allemaal te gevoelig.

⁵⁹ Arie Beijer, *Gemeentelijke beleid ...*; zie vorige noot; p.193.

Lent

Ons onderzoek naar de door de NGV in beheer genomen woningen van Joodse inwoners betreft het gebied binnen de huidige gemeentegrenzen van Nijmegen, dus ook het gebied Nijmegen-Noord (met name Lent) dat destijds tot gemeente Elst behoorde. We vonden daar overigens maar één pand.⁶⁰

Onroerend goed buiten Nijmegen

We hebben nauwelijks systematisch onderzocht welk onroerend goed buiten Nijmegen van Joodse inwoners van Nijmegen in beheer werd genomen. We zagen in de NBI-dossiers soms wel sprekende voorbeelden. Zo bezat Marie van Esso nog haar juwelierszaak op de Sint Jacobsstraat 10 in Vlissingen. Arnold de Jong bezat een pand in Eindhoven. En zo meer. Al met al hebben wij de indruk dat het niet om heel veel panden gaat. Onderzoek in de betreffende gemeenten zal hopelijk meer duidelijkheid verschaffen. Na het overlijden van hun moeder, Mietje Sachs, in augustus 1942, waren de erfgenamen, van wie de meesten opgepakt zouden worden en vermoord, eigenaar van meerdere panden in Nijmegen, maar ook daarbuiten, met name ook enkele panden in Grave. Daarnaast waren er natuurlijk eigenaren van panden in Nijmegen die geen inwoner van Nijmegen waren en ook panden buiten Nijmegen bezaten.

Verkoop van panden door de eigenaar zelf

We hebben de indruk dat enkele Joodse eigenaren van onroerend goed er nog in slaagden 'op tijd' zelf hun pand te verkopen. We menen dat Christiaan van Gelder en zijn vrouw E. Willems een constructie bedachten waarbij ze gingen scheiden en hij het goed op naam laat schrijven van zijn vrouw - zij was niet Joods. Zij zou in het pand blijven wonen. Rechtens laat zij zich dan vertegenwoordigen door haar

⁶⁰ Zandsepad 5, eigendom van De Leeuw.

broer. We moeten ons hierbij wel realiseren dat een scheiding voor wat zo lelijk heette 'gemengd gehuwde Joden' toen uiterst riskant was en dat de inkomsten als gevolg van de verkoop toch op de Liro-bank gedeponereerd moesten worden.⁶¹ De constructie gold dan ook voor de kapokfabriek aan De Ruyterstraat, waarvan Christiaan van Gelder voor de helft eigenaar was.⁶²

Robert van Gelder verkocht zijn pand aan de broer van zijn niet-Joodse vrouw Louise Struik Dalm. En we menen dat Matthijs Benjamins nog zijn panden allemaal tegelijk verkocht aan twee bevriende relaties, namelijk aan Josephus van der Schoot (Boerhavestraat 29, Tilburg) en de rijwielhandelaar Wilhelmus Bodar, Kleine Berg 32, Eindhoven.⁶³ Maar helemaal duidelijk is dit allemaal niet en dit zijn werkelijk hoge uitzonderingen en zoals gezegd: het blijft staan dat de revenuen uiteindelijk via de Liro-bank naar het Duitse machtsapparaat vloeiden.

Ons is niet volledig duidelijk hoe het is gelopen met de eigendommen van de firma Drukker. Waarschijnlijk is het pand St. Annastraat 3 ontkomen aan confiscatie omdat het op naam stond van de

⁶¹ Over dit pand, Lombokstraat 24, zagen we in de stukken nog een conflict tussen Claase van het ANBO, die de door de gemeente te betalen compensatie opeiste nu het pand ook gevorderd was door de *Wehrmacht*, en burgemeester Van Lokhorst, die deze compensatie wilde uitbetalen aan de echtgenote van Christiaan van Gelder, Willems. Zie RAN OSAN 1176/1943 en ook RAN 2_11935 e.v, Correspondentie over de vordering van panden t.b.v. de Wehrmacht.

⁶² Terzijde: de kapokfabriek diende tijdens en na de bevrijding als schuilkelder. Op 2 oktober 1944 kwamen hier 99 mensen om bij een Duits bombardement.

⁶³ Bij een van de panden gaat het om Batavierenweg 18. Dit pand was tevens gevorderd door de Wehrmacht al vanaf, pag. 6, wordt het pand wordt het pand gevorderd door de Duitse weermacht per 5 december 1940 krachtens Verordening 144/1940, zo wordt aan Benjamins medegedeeld in een brief van 28 november 1940. "Ein inventar war nicht anwesend". Als het pand weer vrijgegeven wordt dient hij op 10 november 1941 een verzoek tot schadevergoeding i.v.m. de er aangerichte schade. Op 7 januari 1942 wordt het pand opnieuw gevorderd. Volgens RAN 2_11904. De gemeente Nijmegen had het pand in september 1940 zelf aangeboden aan Duitse instanties als mogelijkheid van vestiging. Zie RAN 2_9829 (Huisvesting Duitsers). De Duitsers haptten toe. Bij de andere panden van Benjamins gaat het om de modezaak Haspels (Lange Burchtstraat 18) en de bovenwoning daar (18A). Bij het bombardement in 1944 kwamen hier overigens negentien werknemers om.

niet-Joodse vrouw van Joseph Drukker, Anna Wijers. De liefst 12 percelen⁶⁴ die hun zaak, de N.V. Maurits Drukker's Meubileerinrichting, bezat in het centrum van Nijmegen zijn mogelijk feitelijk niet onteigend, omdat ze bezit waren van een NV en de twee directeuren en procuratiehouders van de zaak, Joseph Drukker en Paul Drukker, begin april 1942 als zodanig ontslagen werden, waarmee de vennootschap de facto 'geariseerd' was.

En dan is er nog een van de twee door de arts Benoit Hertzdahl verkochte panden, namelijk het huis waar hij met zijn gezin zelf woonde, Bijleveldsingel 13. Dit huis werd eind maart 1942 verkocht aan de NV Gelenha, een groothandel. De notaris Schreurs passeerde de akte. Doel van de doorverkoop is "om mij er zodoende van te vrijwaren, dat ik door de Grundstückverwaltung of een NSB'er uit mijn huis zou worden gezet". Notaris Schreurs stelde ook een akte op waarin was vastgelegd dat Benoit Hertzdahl zijn huis zou terugkrijgen zodra de oorlog beëindigd was, hetgeen ook zou zijn gebeurd. Hertzdahl ging daar overigens na zijn terugkeer uit de onderduik ergens in Nijmegen niet meer wonen.⁶⁵

⁶⁴ Zes panden in de Ziekerstraat en zes panden in de Lange Burchtstraat. De zwaar beschadigde panden in de Lange Burchtstraat werden na de oorlog onteigend en/of gesloopt, de panden in de Ziekerstraat herbouwd. Zie Kadaster, legger Artikel Nm 10916 en 11368.

⁶⁵ De doorverkoop van het pand aan L. Veen via de notaris Schreurs wordt beschreven in Frank Eliëns, *Voor Joden verboden*, Amsterdam 2021, p. 69. Hij geeft echter geen bron. Veen was ook eigenaar van Radio de Kroon. Gelenha wordt bij Eliëns niet genoemd. Deze NV staat als koper vermeld in de lijst van Claase (in CABR Claase) en ook in Register 50 van het Kadaster. Directeur van Gelenha was tot eind 1942 echter J.J. Neuhaus, Veen is er wel directeur na de oorlog; zie Gelders Archief 1035-7285 (KvK). Ongetwijfeld was Veen ook in de oorlog participant in Gelenha, maar zijn naam wordt door de Kamer van koophandel voor die periode niet genoemd.

Legenda, kolommen

KOLOM A (ADRES): de adressen van de door de NGV in beheer genomen percelen, zoals gezegd zo goed als altijd panden. Het gaat, daarop wijzen we met nadruk, om de toenmalige adressen. In meerdere gevallen heeft sindsdien omnummering plaatsgevonden. Als voorbeeld: het geconfisqueerde pand Graafseweg 32 is nu Graafseweg 20, maar het toen eveneens geconfisqueerde pand Graafseweg 20 is nu Graafseweg 8. Wij gebruiken, zoals bijna overal op deze website, hier de nu gangbare spelling van de straatnamen. Wij doen dit met het oog op de doorzoekbaarheid van de documenten.

KOLOM B (EIGENAAR): de namen van de rechtmatige eigenaren van de percelen. Over ieder van hen is meer te vinden in onder meer de Namenlijst (ingang WIE) op deze site. Zoals gezegd gaat het in een enkel geval om een rechtspersoon.

KOLOM C (KOPER): indien leeg, is dit pand naar wij weten niet verkocht en bleef het onder beheer van het ANBO (Claase), dat de huur inde. Als hier een naam staat, is dit de persoon die het pand kocht. Als hier meer namen staan (met een >), zijn het opeenvolgende kopers. Als er meer namen staan met een /, wordt het pand gekocht door deze personen gezamenlijk.

KOLOM D (CL: Lijsten Claase): CL = het pand komt voor op een lijst in het strafdossier tegen Ben Claase. CL2 = het pand komt voor op een tweede wat afwijkende lijst in dat strafdossier. De lijsten zijn opgesteld door het ANBO.

KOLOM E (VB: Lijst Verkaufsbücher): Het pand komt voor in de *Verkaufsbücher*. Deze *Bücher* zijn opgesteld door de NGV. Zie ook het artikel hierover op deze site.

KOLOM F (GEM: Correspondentie gemeente Nijmegen): GC = Het pand komt voor in de correspondentie tussen het ANBO en hoofdambtenaren van de gemeente Nijmegen over eventuele aankoop. In sommige gevallen wordt besloten tot aankoop, maar is het besluit niet geëffectueerd. GA = idem, er is besloten tot aankoop en er is een aanbetaling gedaan van 10%. Het effectieve transport heeft waarschijnlijk niet plaatsgehad.

KOLOM G (S: Statenlijsten): S = Statenlijsten. Het pand komt voor in een door de afdeling Bouw- en Woningtoezicht van de gemeente Nijmegen opgesteld dossier met de resultaten van zeer precieze opmetingen van de diverse vertrekken in de panden van Joodse bewoners, uitgevoerd een tijdje voor de deportaties begonnen. Zie hiervoor een afzonderlijke publicatie op deze site.

KOLOM H (OPM: Opmerkingen): In deze kolom worden met CH (= Check) de panden aangegeven waarbij we in dit onderzoek enige twijfel hebben. Van enkele panden betwijfelen we of ze überhaupt wel in deze lijst thuishoren. We geven dat aan met CH Pand. Bij enkele andere panden weten we niet of niet zeker wie de eigenlijke eigenaar was en bij enkele andere niet zeker hoe de doorverkoop verlopen is. In deze kolom geven we met VR aan dat wij vermoeden dat hier sprake was van een vriendschappelijke deal. We geven met NAGU-OMNIA aan wanneer een van deze instanties de beheerder werd. Met VV geven we aan: verordening Vijandelijk Vermogen.

KOLOM I (PRIJS: Verkoopprijs): Wij geven hier bij sommige panden wel, maar bij andere niet voor welke prijs het is doorverkocht. In de akten wordt soms alleen een prijs genoemd voor een pakket panden. We mogen ervan uitgaan dat ieder pand ongeveer evenveel waard was, maar weten dat niet zeker.

KOLOM J (NOTARIS): Hier staan de notarissen vermeld, bij wie de akten passeerden.

KOLOM K (DATUM: Verkoopdatum): Zoveel mogelijk noemen we hier de data, waarop de panden verhandeld werden.

De Joodse Begraafplaats tussen de Tweede Walstraat en het Arsenaal in 1961, kort voor de ontruiming. Nu staat er onder meer een parkeergarage. De gemeente dacht er in 1943 over om er de brandweerkazerne te bouwen.

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
1	Adrianaweg 2	Hartog, Arnold	Verstegen, G.M.	CL	VB				13.000	Roscam Abbing	19430330
2	Arend Noorduijnstraat 29	Zadick, Michel									
3	Arend Noorduijnstraat 31	Zadick, Michel									
4	Azaleastraat 14	Cohen, Emma	Lamers, J.	CL	VB					Roscam Abbing	19430308
5	Azaleastraat 16	Cohen, Emma	Lamers, J.	CL	VB					Roscam Abbing	19420308
6	Batavierenweg 18	Benjamins, Matthijs	Van der Schoot, Bodar					VR?		Hekking	19420418
7	Berg en Dalseweg 108	Bonemeijer, Hendrik	Paes, H.					VV	8.500	Nieuwenhuis	
8	Berg en Dalseweg 126	Meijer, Daniël	Verstegen, G.	CL	VB				8.000	Roscam Abbing	19430330
9	Berg en Dalseweg 142	Meijer, Daniël	Lampe, C.	CL	VB				8.750	Nieuwenhuis	19440427
10	Berg en Dalseweg 301	Isaäcson, Julia /Isaäcson, Wilhelmina	Evers, F.	CL	VB					Roscam Abbing	19430415
11	Berg en Dalseweg 303	Isaäcson, Julia /Isaäcson, Wilhelmina	Evers, F.	CL	VB					Roscam Abbing	19430415

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
12	Berg en Dalseweg 305	Isaacson, Julia /Isaacson, Wilhelmina	Evers, F.	CL	VB					Roscam Abbing	19430415
13	Berg en Dalseweg 315	Isaacson, Julia /Isaacson, Wilhelmina	Evers, F.	CL	VB				7.000	Roscam Abbing	19430309
14	Biezendwarsstraat 56	Zadick, Michel	Bierbaum, F.	CL	VB					Roscam Abbing	19420720
15	Biezendwarsstraat 58	Zadick, Michel	Bierbaum, F.	CL	VB					Roscam Abbing	19420720
16	Biezendwarsstraat 60	Zadick, Michel	Bierbaum, F.	CL	VB					Roscam Abbing	19420720
17	Biezendwarsstraat 62	Zadick, Michel	Bierbaum, F.	CL	VB					Roscam Abbing	19420720
18	Bijleveldsingel 13	Hertzdahl, Benoit	Gelenha NV	CL			S	VR	13.500	Schreurs	19420328
19	Bloemerstraat 55	Leeuw, de, Philippus	Quint, A. / Gantert, M.	CL	VB					Roscam Abbing	19430922
20	Bloemerstraat 55A	Leeuw, de, Philippus	Quint, A. / Gantert, M.	CL	VB					Roscam Abbing	19430922
21	Bloemerstraat 55B	Leeuw, de, Philippus	Quint, A. / Gantert, M.	CL	VB					Roscam Abbing	19430922
22	Bloemerstraat 141	Kruijjer, Levie	Overmeer, M.	CL	VB					Nieuwenhuis	19430514
23	Bloemerstraat 143	Kruijjer, Levie	Overmeer, M.	CL	VB					Nieuwenhuis	19430514

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
24	Borneostraat 18	Kaufman, Samuel /Drievoet, Roosje	Paes, H.	CL						Leemans, Lih	19420430
25	Borneostraat 20	Kaufman, Samuel /Drievoet, Roosje	Paes, H.	CL						Leemans, Lih	19420430
26	Borneostraat 22	Zilversmit, Cato	Jacobs, J.	CL	VB		S		8.000	Roscam Abbing	19430315
27	Bottelstraat 11	Leeuw, de, Philippus	Peters, H.	CL	VB				2.750	Roscam Abbing	19430421
28	Brakkensteinweg 8	Zwanenberg, van, Isidore	Paes, H.							Nieuwenhuis	19430513
29	Brakkensteinweg 10	Zwanenberg, van, Isidore	Paes, H.							Nieuwenhuis	19430513
30	Brakkensteinweg 12	Zwanenberg, van, Isidore	Paes, H.							Nieuwenhuis	19430513
31	Broerdijk 43	Zwanenberg, van, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421111
32	Broerdijk 45	Zwanenberg, van, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421111
33	Broerdijk 63	Zwanenberg, van, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421111
34	Broerdijk 65	Zwanenberg, van, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421111

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
35	Broerdijk 67	Zwanenberg, van, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421111
36	Broerdijk 69	Zwanenberg, van, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421111
37	Broerdijk 71	Zwanenberg, van, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421111
38	Broerdijk 73	Zwanenberg, van, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421111
39	Broerdijk 75	Zwanenberg, van, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421111
40	Broerdijk 77	Zwanenberg, van, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421111
41	Burghardt van den Berghstraat 56	Oppenheimer, Leo ?	Vervoort, F., Oss	CL2				CH eig.			
42	Burghardt van den Berghstraat 58	?	Vervoort, F., Oss	CL2				CH eig.			
43	Burghardt van den Berghstraat 125	Gotlieb, André	Jacobs > Schönzeler > Delchiseur	CL	VB					Roscam Abbing > Nieuwenhuis	19421204
44	Burghardt van den Berghstraat 127	Gotlieb, André	Jacobs > Schönzeler > Delchiseur	CL	VB					Roscam Abbing > Nieuwenhuis	19421204

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
	ADRES	EIGENAAR	KOPER	CL	VB	GEM	S	OPM	PRIJS	NOTARIS	DATUM
45	Burghardt van den Berghstraat 128	Frank, Nathan	Jacobs > Schönzeler > Delchiseur	CL	VB					Roscam Abbing	19421204
46	Burghardt van den Berghstraat 130	Frank, Nathan	Jacobs > Schönzeler > Delchiseur	CL	VB					Roscam Abbing	19421204
47	Daalseweg 281	Leda, Emilie	Paes, H. > Claase, B.	CL						Leemans, Lith	19420312
48	Daalseweg 283	Leda, Emilie	Paes, H. > Claase, B.	CL						Leemans, Lith	19420312
49	Daalseweg 363	Sachs, Mietje, erven	Evers, F. > Claase, B.	CL	VB				12.000	Ten Kate	19430827
50	De Ruyterstraat 63	Gersons, Maurits en Gersons, Adolf	Welp, J.T.	CL	VB				28.000	Nieuwenhuis	19430904
51	De Ruyterstraat 65	Gersons, Maurits en Gersons, Adolf	Welp, J.T.	CL	VB					Nieuwenhuis	19430904
52	De Ruyterstraat 171	Gelder, van, Christiaan						VR			
53	Derde Walstraat 118	Prins, Jacob	Jacobs, J.							Nieuwenhuis	
54	Derde Walstraat 120	Prins, Jacob	Jacobs, J.	CL						Nieuwenhuis	
55	Derde Walstraat 122	Prins, Jacob	Jacobs, J.	CL						Nieuwenhuis	
56	Dommer van Poldersveldtweg 42	Gotlieb, André	Verboon / Hardijzer, H.D. > Veen, L.	CL	VB					Roscam Abbing > De Jong	19420129 > 19430630
57	Dommer van Poldersveldtweg 44	Gotlieb, André	Verboon / Hardijzer, H.D. > Veen, L.	CL	VB					Roscam Abbing > De Jong	19420129 > 19430630

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
58	Dommer van Poldersveldtweg 46	Gotlieb, André	Verboon / Hardijzer, H.D. > Veen, L.	CL	VB					Roscam Abbing > De Jong	19420129 > 19430630
59	Dommer van Poldersveldtweg 48	Gotlieb, André	Verboon / Hardijzer, H.D. > Veen, L.	CL	VB					Roscam Abbing > De Jong	19420129 > 19430630
60	Dommer van Poldersveldtweg 50	Gotlieb, André	Verboon / Hardijzer, H.D. > Veen, L.	CL	VB					Roscam Abbing > De Jong	19420129 > 19430630
61	Dommer van Poldersveldtweg 52	Gotlieb, André	Verboon / Hardijzer, H.D. > Veen, L.	CL	VB					Roscam Abbing > De Jong	19420129 > 19430630
62	Dommer van Poldersveldtweg 54	Sachs, Mietje, erven	Verboon / Hardijzer, H.D. > Veen, L.	CL	VB					Ten Kate > De Jong	19430130 > 19430630
63	Dommer van Poldersveldtweg 56	Sachs, Mietje, erven	Verboon / Hardijzer, H.D. > Veen, L.	CL	VB					Ten Kate > De Jong	19430130 > 19430630
64	Dommer van Poldersveldtweg 58	Castoria NV	Verboon / Hardijzer, H.D. > Veen, L.	CL	VB					Roscam Abbing > De Jong	19430130
65	Dommer van Poldersveldtweg 60	Castoria NV	Verboon / Hardijzer, H.D. > Veen, L.	CL	VB					Roscam Abbing > De Jong	19430130
66	Dr. Jan Berendstraat 56	Leeuw, de, Arie	Vervoort, P.A.	CL	VB					Nieuwenhuis	19430928

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
67	Dr. Jan Berendstraat 58	Leeuw, de, Arie	Vervoort, P.A.	CL	VB					Nieuwenhuis	19430928
68	Driehuizerweg 26	Jong, de, Israël	Ee, van, H. en/of Pape, T.		VB				7.000	Nieuwenhuis	19440310
69	Driehuizerweg 67	Hertzdahl, Benoit	Diepgrond, A.M.	CL					12.000	Roodvoets	19420421
70	Eerste Walstraat 1	Cohn, Ida	Meijer, H.							Roscam Abbing	19420617
71	Eerste Walstraat 1A	Cohn, Ida	Meijer, H.							Roscam Abbing	19420617
72	Eerste Walstraat 3	Cohn, Ida	Meijer, H.							Roscam Abbing	19420617
73	Eerste Walstraat 5	Cohn, Ida	Meijer, H.							Roscam Abbing	19420617
74	Eerste Walstraat 7	Cohn, Ida	Meijer, H.							Roscam Abbing	19420617
75	Fagelstraat 66	Zadick, Michel	Weijts, G.	CL	VB					Roscam Abbing	19421212
76	Fagelstraat 68	Zadick, Michel	Weijts, G.	CL	VB					Roscam Abbing	19421212
77	Fagelstraat 90	Meijer, Daniël	Weijts, G.	CL						Roscam Abbing	19421212
78	Fagelstraat 92	Meijer, Daniël	Weijts, G.	CL						Roscam Abbing	19421212

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
	ADRES	EIGENAAR	KOPER	CL	VB	GEM	S	OPM	PRIJS	NOTARIS	DATUM
79	Frans Halsstraat 64	Gersons, Maurits	Peters, H.	CL	VB					Coster	19430422
80	Frans Halsstraat 66	Gersons, Maurits	Peters, H.	CL	VB					Coster	19430422
81	Ganzenheuvel 55	Buren, van, Jacob				GA					
82	Ganzenheuvel 73	Cohen, Johanna e.a. erven				GA					
83	Gerard Noodtstraat 21	Ned. Israëlitische Gemeente				GC					
84	Gerard Noodtstraat 23	Ned. Israëlitische Gemeente				GC					
85	Gerard Noodtstraat 25	Ned. Israëlitische Gemeente				GC					
86	Gerard Noodtstraat 27	Ned. Israëlitische Gemeente				GC					
87	Gerard Noodtstraat 28	Prins, Joseph	Horst, van de, E.J.	CL	VB				7.000	Nieuwenhuis	19440310
88	Gorisstraat 35	Glaser, Isaïc / Mogendorf, Adolf	Engelhardt, H.A.W.	CL						Roscam Abbing	19420300
89	Gorisstraat 37	Glaser, Isaïc / Mogendorf, Adolf	Engelhardt, H.A.W.	CL						Roscam Abbing	19420300
90	Graafseweg 20	Embden, van, Salomon	Quint, A.	CL	VB		S		9.000	Roscam Abbing	19421118

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
91	Graafseweg 32	Glaser, Isaïc	Gantert, M.	CL	VB		S		8.000	Roscam Abbing	19421118
92	Graafseweg 50	Sachs, Mietje, erven	Peters, W.A.	CL	VB					Roscam Abbing	19431229
93	Graafseweg 52	Sachs, Mietje, erven	Peters, W.A.	CL	VB					Roscam Abbing	19431229
94	Groenewoudseweg 109	Leeuw, de, Arie	Vervoort, Petrus						8.500	Nieuwenhuis	19430928
95	Groesbeekseweg 34	Hollander, David	Broek, van der, G.J.	CL	VB		S		11.000	Roscam Abbing	19421231
96	Groesbeekseweg 107	Leeuw, de, Arie	Monhemius, W.	CL					9.000	Nieuwenhuis	19430620
97	Groesbeekseweg 109	Leeuw, de, Arie	Vervoort, P.A.	CL					8.500	Nieuwenhuis	19430928
98	Groesbeekseweg 122	Marcas, de, Albert	Verstegen, G. / Evers, F.G.	CL	VB				6.500	Roscam Abbing	19430309
99	Groesbeekseweg 290							CH Pand			
100	Groesbeekseweg 428	Rubens, Israël									
101	Groesbeekseweg ongenummerd (67?)	Cohen, Margaretha Antje	Ruijs, H.J.	CL	VB			CH Pand	12.000	Wolters	
102	Grote Markt 36	Busnac, Salomon	Bogaert, v.d.								
103	Grote Markt 37	Levitus, Jacob	Rits, J.F.	CL	VB				14.000	Roscam Abbing	19420804

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
	ADRES	EIGENAAR	KOPER	CL	VB	GEM	S	OPM	PRIJS	NOTARIS	DATUM
104	Guyotstraat 7	Meijer, Daniël	Monhemius, W./Evers, F.	CL	VB				7.250	Nieuwenhuis	19421117
105	Guyotstraat 9	Meijer, Daniël	Evers, F. > Claase, B.	CL	VB				6.000	Ten Kate	19430827
106	Heiweg 160	Castoria N.V.	Bierbaum, F.	CL						Roscam Abbing	19420720
107	Heiweg 162	Castoria N.V.	Bierbaum, F.A.	CL						Roscam Abbing	19420720
108	Hendrik Hoogersstraat 3	Snijders van Driel, Albert	Bierbaum, F.A.	CL	VB				9.350	Roscam Abbing	19420720
109	Hendrik Hoogersstraat 5	Frank, Nathan / Sluis, van der, Johanna	Paes, H.	CL						Leemans, Lith	19420430
110	Hertogstraat 123	Prins, Jacob	Jacobs, J.	CL	VB					Roscam Abbing of Nieuwenhuis	19430315
111	Hobbemastraat 22	Frank, Nathan	Paes, H.	CL						Leemans, Lith	19420430
112	Hobbemastraat 28	Frank, Nathan	Paes, H.	CL						Leemans, Lith	19420430
113	Hobbemastraat 30	Frank, Nathan	Paes, H.	CL						Leemans, Lith	19420430
114	Hobbemastraat 32	Frank, Nathan	Paes, H.	CL						Leemans, Lith	19420430
115	Houtstraat 33	Fortuin, Bernard									
116	Houtstraat 85	Glaser, Salomon									
117	Houtstraat 88	Egger, Helena									

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
	ADRES	EIGENAAR	KOPER	CL	VB	GEM	S	OPM	PRIJS	NOTARIS	DATUM
118	Houtstraat 88A	Egger, Helena				(GC)					
119	Houtstraat 89	Glaser, Isaäc				GC					
120	Huygensweg 11	Zwanenberg, van, Isidore	Cremer, G.						20.500	Roodvoets	19411218
121	Javastraat 134	Cohen, J. en Drielsma, Henri									
122	Jodengas 9	Glaser, Salomon				GC					
123	Jodengas 19	Meijer, Daniël				GC					
124	Jodengas 21	Meijer, Daniël				GC					
125	Jozef Israëlsstraat 1	Embden, van, Cato	Evers, F.	CL						Roscam Abbing	19421128
126	Jozef Israëlsstraat 3	Embden, van, Cato	Evers, F.	CL						Roscam Abbing	19421128
127	Jozef Israëlsstraat 5	Embden, van, Cato	Evers, F.	CL						Roscam Abbing	19421128
128	Kannenmarkt 3	Frank, Lehman / Frank, Sophia				GC					
129	Kannenmarkt 3A	Frank, Lehman / Frank, Sophia				GC					
130	Kelfkensbos 22	Bronkhorst, Alida	Horst, van de, E.J.		VB				11.500	Nieuwenhuis	19440612
131	Koninginnelaan 40	Gotlieb, André									

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
132	Koolemans Beynenstraat 160	Wijsenbeek, S.S.									
133	Koolemans Beynenstraat 162	Wijsenbeek, S.S.									
134	Korte Brouwerstraat 12	Jong, de, Jacob e.a.	Meulen, van der, Anne							Nieuwenhuis	19420804
135	Korte Brouwerstraat 14	Jong, de, Jacob e.a.	Meulen, van der, Anne							Nieuwenhuis	19420804
136	Korte Burchtstraat 17	Gerzon's	Spiecher, Albert					NAGU- OMNIA		Rodenberg	
137	Korte Burchtstraat 19	Gerzon's	Spiecher, Albert					NAGU- OMNIA		Rodenberg	
138	Krayenhofflaan 321	Gotlieb, André									
139	Krayenhofflaan 323	Gotlieb, André									
140	Krayenhofflaan 325	Gotlieb, André									
141	Krayenhofflaan 327	Gotlieb, André									
142	Kronenburgersingel 11	Elsbach, Salomon									
143	Kronenburgersingel 21	Gelder, van, Robert Izak	Struik Dalm, J.	CL			S	VR	11.500	Roodvoets	19420314
144	Kwakkenberg, begraafplaats	Ned. Israëlitische Gemeente				GC					

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
145	Kwakkenbergweg 94	Meijer, Daniël	Paes, H. > Versteegen, G.				S			Leemans, Lith > Leemans	19420613 > 19420824
146	Lange Burchtstraat 18	Benjamins	Van der Schoot, Bodar					VR?		Hekking	19420418
147	Lange Burchtstraat 18A	Benjamins	Van der Schoot, Bodar					VR?		Hekking	19420418
148	Lange Hezelstraat 2	Frank, Charlotte				GC					
149	Lange Hezelstraat 23	Gotlieb, André									
150	Lange Hezelstraat 39A	Minco, David									
151	Lange Hezelstraat 41	Minco, David									
152	Lange Hezelstraat 88	Sachs, Mietje, erven									
153	Lombokstraat 24	Gelder, van, Christiaan	Keijl, Ernst					VR?	18.000	Nieuwenhuis	
154	Mariënburg, begraafplaats	Ned. Israëlitische Gemeente				GC					
155	Mariënburgsestraat 14	Meijer, Daniël	Mol, W.	CL	VB					Nieuwenhuis	19430120
156	Mariënburgsestraat 16	Meijer, Daniël	Mol, W.	CL	VB					Nieuwenhuis	19430120
157	Mariënburgsestraat 18	Meijer, Daniël	Mol, W.	CL	VB					Nieuwenhuis	19430120

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
158	Mariënburgsestraat 20	Meijer, Daniël	Mol, W.	CL	VB					Nieuwenhuis	19430120
159	Mariënburgsestraat 22	Meijer, Daniël	Mol, W.	CL	VB					Nieuwenhuis	19430120
160	Mariënburgsestraat 24	Meijer, Daniël	Mol, W.	CL	VB					Nieuwenhuis	19430120
161	Molenstraat 79	Leeuw, de, A.	Verstegen, G.M.	CL	VB					Nieuwenhuis	
162	Molenstraat 81	Leeuw, de, A.	Verstegen, G.M.	CL	VB				26.000	Nieuwenhuis	
163	Molenstraat 140	Cohn, Ida	Meijer, H.								
164	Molenstraat 142	Cohn, Ida	Meijer, H.	CL						Roscam Abbing	19420617
165	Muntweg 1	Meijer, Daniël									
166	Muntweg 3	Meijer, Daniël									
167	Nieuwe Nonnendaalseweg 89	Brink, van, Leonardus									
168	Nonnenstraat 10A	Frank, Jacob en Frank, Lehman	Menne, J.						500	Roodvoets	
169	Oranjesingel 19	Andriesse, Rosa	Meijer, H.	CL2					14.000	Roscam Abbing	19420617
170	Paddepoelseweg 6	Hertzdahl, Benoit	Paes, H. > Stouthorst, Cornelis	CL						Leemans > Hekking	19420430

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
171	Paddepoelseweg 8	Hertzdahl, Benoit	Paes, H. > Stouthorst, Cornelis	CL						Leemans > Hekking	19420430
172	Paddepoelseweg 10	Hertzdahl, Benoit	Paes, H. > Stouthorst, Cornelis	CL						Leemans > Hekking	19420430
173	Paddepoelseweg 12	Hertzdahl, Benoit	Paes, H. > Stouthorst, Cornelis	CL						Leemans > Hekking	19420430
174	Parkweg 36	Glaser, David						S			
175	Parkweg 46	Glaser, David	Engelhardt, H.	CL						Roscam Abbing	19420502
176	Parkweg 48	Glaser, David	Engelhardt, H.	CL						Roscam Abbing	19420502
177	Pontanusstraat 27	Wijze, de, Jacob	Peters, W.A. / Tesser, J.	CL	VB		S			Roscam Abbing	19430604
178	Pontanusstraat 33	Bromet, Threse	Peters, W.A.	CL	VB					Roscam Abbing	
179	Pontanusstraat 35	Bromet, Threse	Peters, W.A.	CL	VB					Roscam Abbing	
180	Postweg, begraafplaats	Ned. Israëlitische Gemeente							GC		
181	Praetoriumstraat 23	Zwanenberg, Isidore	Paes, H.								
182	Praetoriumstraat 25	Zwanenberg, Isidore	Paes, H.								

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
183	Priemstraat 1	Cohen, Johanna e.a. erven				GA					
184	Prins Hendrikstraat 5	Zwarenstein, Salomon	Evers, F.	CL	VB		S		7.000	Roscam Abbing	19430309
185	Regentessestraat 8	Glaser, Isaïc / Mogendorf, Adolf	Engelhardt, H.	CL					4.500	Roscam Abbing	19420502
186	Regentessestraat 27	Meijer, Daniël	Peters, W.A. / Tesser, J.	CL	VB					Nieuwenhuis	19421117
187	Regentessestraat 29	Meijer, Daniël	Peters, W.A. / Tesser, J.	CL	VB					Nieuwenhuis	19421117
188	Reinaldstraat 1	Veissi, David	Engels, W.H.	CL	VB				17.000	Horst	19430913
189	Ridderstraat 19	Leeuw, de, Philippus				GA					
190	Ridderstraat 19A?	Leeuw, de, Philippus				GA		CH Pand			
191	Ridderstraat 21	Leeuw, de, Philippus				GA					
192	Ruisdaelstraat 31	Rosenstein, Alfred	Dönig > Evers, F. > Claase, B.						3.100 > 5.508	Nieuwenhuis > Nieuwenhuis	19430511 > 19430511
193	Ruisdaelstraat 42	Prins, Rachel	Jacobs, J.	CL	VB					Roscam Abbing	19421204
194	Ruisdaelstraat 44	Prins, Rachel	Jacobs, J.	CL	VB					Roscam Abbing	19421204

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
195	Ruisdaelstraat 46	Prins, Rachel	Jacobs, J.	CL	VB					Roscam Abbing	19421204
196	Ruisdaelstraat 48	Prins, Rachel	Jacobs, J.	CL	VB					Roscam Abbing	19421204
197	Ruisdaelstraat 50	Prins, Rachel	Jacobs, J.	CL	VB					Roscam Abbing	19421204
198	Ruisdaelstraat 52	Prins, Rachel	Jacobs, J.	CL	VB					Roscam Abbing	19421204
199	Ruisdaelstraat 54	Prins, Rachel	Jacobs, J.	CL	VB					Roscam Abbing	19421204
200	Ruisdaelstraat 56	Prins, Rachel	Jacobs, J.	CL	VB					Roscam Abbing	19421204
201	Schoolstraat 65	Leeuw, de, A.	Evers, F.	CL	VB					Roscam Abbing	19430430
202	Schoolstraat 67	Leeuw, de, A.	Evers, F.	CL	VB					Roscam Abbing	19430430
203	Schoolstraat 69	Leeuw, de, A.	Evers, F.	CL	VB					Roscam Abbing	19430430
204	Schoolstraat 71	Leeuw, de, A.	Evers, F.	CL	VB					Roscam Abbing	19430430
205	Smidstraat 20	Lindeman, Elisabeth									
206	Smidstraat 55	Frank, Lehman / Frank, Sophia									

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
207	Snijderstraat 37	Brink, van, Leonardus				GA					
208	Snijderstraat 39	Brink, van, Leonardus				GA					
209	Sophiaweg 45	Meijer, Daniël	Paes, H. > Verstegen, G.	CL						Leemans > Leemans	19420613 > 19420824
210	St. Annastraat 69	Gersons, Adolf	Menne, J.	CL			S		11.000	Roscam Abbing	19420502
211	St. Annastraat 205	Bonemeijer, Hendrik	Paes, H.					VV		Nieuwenhuis	
212	St. Annastraat 206	Bergh, van den, Frederic						CH Pand			
213	St. Annastraat 207	Bonemeijer, Hendrik	Paes, H.					VV		Nieuwenhuis	
214	St. Jacobslaan 356	Zwanenberg, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
215	St. Jacobslaan 358	Zwanenberg, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
216	St. Jacobslaan 360	Zwanenberg, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
217	St. Jacobslaan 362	Zwanenberg, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
218	St. Jacobslaan 364	Zwanenberg, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
219	St. Jacobslaan 366	Zwanenberg, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
	ADRES	EIGENAAR	KOPER	CL	VB	GEM	S	OPM	PRIJS	NOTARIS	DATUM
220	St. Jacobslaan 368	Zwanenberg, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
221	St. Jacobslaan 370	Zwanenberg, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
222	St. Jacobslaan 372	Zwanenberg, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
223	St. Jacobslaan 374	Zwanenberg, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
224	St. Jacobslaan 376	Zwanenberg, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
225	St. Jacobslaan 378	Zwanenberg, Isidore	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
226	St. Jacobslaan 526	Levie, Gabriël, Compart, Frederika	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
227	St. Jacobslaan 530	Levie, Gabriël, Compart, Frederika	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
228	St. Jacobslaan 534	Levie, Gabriël, Compart, Frederika	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
229	St. Jacobslaan 536	Levie, Gabriël, Compart, Frederika	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
230	St. Jacobslaan 538	Levie, Gabriël, Compart, Frederika	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
	ADRES	EIGENAAR	KOPER	CL	VB	GEM	S	OPM	PRIJS	NOTARIS	DATUM
231	St. Jacobslaan 540	Levie, Gabriël, Compart, Frederika	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
232	St. Jacobslaan 546	Levie, Gabriël, Compart, Frederika	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
233	St. Jacobslaan 554	Levie, Gabriël, Compart, Frederika	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
234	St. Jacobslaan BL	Levie, Gabriël, Compart, Frederika	Paes, H.							Roscam Abbing	19421017
235	Stikke Hezelstraat 13	Meijer, Daniël				GC					
236	Stikke Hezelstraat 15	Meijer, Daniël				GC					
237	Stikke Hezelstraat 39	Egger, Helena				GC					
238	Stikke Hezelstraat 41	Egger, Helena				GC					
239	't Heuveltje 1	Frank, Charlotte				GC					
240	't Heuveltje 2	Voltijn, Jacques									
241	't Heuveltje 2A	Voltijn, Jacques									
242	't Heuveltje 3	Frank, Charlotte				GC					
243	Tooropstraat 2	Leda, Emilie	Paes, H.	CL						Leemans, Lith	19420312
244	Tooropstraat 4	Leda, Emilie	Paes, H.	CL						Leemans, Lith	19420312
245	Tooropstraat 6	Leda, Emilie	Paes, H.	CL						Leemans, Lith	19420312
246	Tooropstraat 8	Leda, Emilie	Paes, H.	CL						Leemans, Lith	19420312

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
247	Tooropstraat 39	Bergh, van den, Abraham	Paes, H.	CL						Leemans, Lith	19420430
248	Tooropstraat 41	Bergh, van den, Abraham	Paes, H.	CL						Leemans, Lith	19420430
249	Tooropstraat 43	Bergh, van den, Abraham	Paes, H.	CL						Leemans, Lith	19420430
250	Tooropstraat 45	Bergh, van den, Abraham	Paes, H.	CL						Leemans, Lith	19420430
251	Tweede Walstraat 19	Manassen, David	Potthoff, Wilhelm								
252	Tweede Walstraat 21	Manassen, David	Potthoff, Wilhelm								
253	Tweede Walstraat 23	Manassen, David	Potthoff, Wilhelm								
254	Ubbergseveldweg 71	Hartog, Arnold	Evers, F. > Dekker, Cornelis	CL	VB		S		6200 > 6.700	Roscam Abbing > Nieuwenhuis	19430309
255	Ubbergseweg 158	Leeuw, de, Philippus	Tesser, J.M.	CL	VB				5.800		19421201
256	Van Broeckhuysenstraat 46	Manassen, David	Potthoff, Wilhelm							NAGU- OMNIA	
257	Van 't Santstraat 141	Sachs, Mietje, erven	Evers, F. > Claase, B.	CL							
258	Van 't Santstraat 143	Sachs, Mietje, erven	Evers, F. > Claase, B.	CL							

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
259	Van 't Santstraat 145	Sachs, Mietje, erven	Evers, F. > Claase, B.	CL							
260	Van den Havestraat 69	Prins, Rachel	Tesser, J.M.	CL	VB					Van Bergen	19430215
261	Van den Havestraat 71	Prins, Rachel	Tesser, J.M.	CL	VB					Van Bergen	19430215
262	Van den Havestraat 73	Prins, Rachel	Tesser, J.M.	CL	VB					Van Bergen	19430215
263	Van den Havestraat 75	Prins, Rachel	Tesser, J.M.	CL	VB					Van Bergen	19430215
264	Van den Havestraat 77	Prins, Rachel	Tesser, J.M.	CL	VB					Van Bergen	19430215
265	Van den Havestraat 79	Prins, Rachel	Tesser, J.M.	CL	VB					Van Bergen	19430215
266	Van den Havestraat 81	Prins, Rachel	Tesser, J.M.	CL	VB					Van Bergen	19430215
267	Van den Havestraat 83	Prins, Rachel	Tesser, J.M.	CL	VB					Van Bergen	19430215
268	Van den Havestraat 85	Prins, Rachel	Tesser, J.M.	CL	VB					Van Bergen	19430215
269	Van den Havestraat 87	Prins, Rachel	Tesser, J.M.	CL	VB					Van Bergen	19430215
270	Van den Havestraat 89	Prins, Rachel	Tesser, J.M.	CL	VB					Van Bergen	19430215

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
	ADRES	EIGENAAR	KOPER	CL	VB	GEM	S	OPM	PRIJS	NOTARIS	DATUM
271	Van Dulckenstraat 38	Geertruida Serphos en Machiel Roos.									
272	Van Dulckenstraat 40	Geertruida Serphos en Machiel Roos									
273	Van Oldenbarneveltstraat 29	Leven, Melanie	Doodkorte, T.	CL	VB				8.000	Nieuwenhuis	19430212
274	Van Oldenbarneveltstraat 47	Vromen, Joseph									
275	Van Schaeck Mathonsingel 3	Bergh, van den, Abraham	Behmenburg, A.	CL	VB				17.000	Trijsenaar, Roscam Abbing	19431110
276	Van Slichtenhorststraat 14	Kaufman, Samuel/Drievoet, R.									
277	Van Slichtenhorststraat 16	Kaufman, Samuel/Drievoet, R.									
278	Van Slichtenhorststraat 98	Bergh, van den, Abraham	Lamers, J.H.	CL	VB					Roscam Abbing	19430308

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
279	Van Slichtenhorststraat 100	Bergh, van den, Abraham	Lamers, J.H.	CL2						Roscam Abbing	19430308
280	Van Spaenstraat 33	Glaser, Isaïc / Mogendorf, Adolf	Monhemius, W.	CL	VB					Nieuwenhuis	19430620
281	Vondelstraat 17	Prins, Rachel									
282	Vondelstraat 19	Prins, Rachel									
283	Vondelstraat 40	Zadick, Michel									
284	Vondelstraat 41	Zadick, Michel									
285	Vondelstraat 42	Zadick, Michel									
286	Vondelstraat 43	Zadick, Michel									
287	Vondelstraat 44	Zadick, Michel									
288	Vondelstraat 46	Zadick, Michel									
289	Vondelstraat 48	Zadick, Michel									
290	Vondelstraat 50	Zadick, Michel									
291	Vondelstraat 52	Zadick, Michel									
292	Vondelstraat 54	Zadick, Michel									
293	Voorstadslaan bij 289	Frank, Jacob en Frank, Lehman	Nepeha > Fallasch en Meer, v.d.								

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
294	Vossenlaan 5	Jong, de, Arnold	Cremer, G. en Weibeler, H.	CL	VB				8.200	Roscam Abbing	19430331
295	Vossenlaan 102	Veissi, David	Jacobs, J.		VB					Nieuwenhuis	19430315
296	Vossenlaan 104	Veissi, David	Jacobs, J.		VB					Nieuwenhuis	19430315
297	Vossenlaan 213	Veissi, David	Evers, F. > Jacobs, J.	CL	VB					Nieuwenhuis > Roscam Abbing	19430315
298	Vossenlaan 215	Veissi, David	Evers, F. > Jacobs, J.	CL	VB					Nieuwenhuis > Roscam Abbing	19430315
299	Vredestraat 2	Gotschalk, Sara					S				
300	Vredestraat 6	Leeuw, de, Richel	Verstegen, G. > Overmeer, M.	CL	VB		S		6500 > 9.000	Coster > Nieuwenhuis	19430330
301	Vredestraat 12	Glaser, Salomon									
302	Waldeck Pyrmonsingel 75	Vrijmetselaarsloge	Paes, H. > NSB, Utrecht								
303	Wolfkuilseweg 27	Bielschowsky, E.								NAGU- OMNIA	
304	Wolfkuilseweg 29	Bielschowsky, E.								NAGU- OMNIA	
305	Wolfkuilseweg 161	Brink, van, Leonardus					GA				

	A ADRES	B EIGENAAR	C KOPER	D CL	E VB	F GEM	G S	H OPM	I PRIJS	J NOTARIS	K DATUM
306	Zandsepad 5, Lent	Leeuw, de, Philippus									
307	Ziekerstraat 84	Leeuw, de, Philippus	Verstegen, G.M.	CL	VB				7.000	Roscam Abbing	19430330
308	Ziekerstraat 98	Zadick, Michel	Bierbaum, F.A.								
309	Ziekerstraat 100	Zadick, Michel	Bierbaum, F.A.								

Voor meer **informatie over de eigenaren** verwijzen we naar de '**Namenlijst 1933-1944**' op deze site (ingang WIE), waarin over al deze personen lemmata zijn opgenomen. Het gaat hierboven steeds om de **toenmalige adresgegevens**.

Wij maakten deze lijst met grote zorgvuldigheid. Zoals al aangegeven noteerden we in kolom H enkele onzekerheden. Van één pand (Ridderstraat 19A) weten we niet zeker of het bestond, of dat het hier om hetzelfde pand gaat dat elders Ridderstraat 21 heet. Van Groesbeekseweg 290 kennen we de eigendomsgeschiedenis niet. We zouden ook nog nieuwe panden kunnen ontdekken. We denken dat dit zonder meer het geval zal zijn bij panden die vielen onder de Verordening op het vijandelijk vermogen.

Kopers van Joods onroerend goed in Nijmegen

Van de boven genoemde Joodse panden werden ruim de helft verkocht via de Nijmeegse makelaar Ben Claase. Wie waren de kopers? Hieronder volgt een alfabetische lijst van kopers, met bij iedere koper een (korte) beschrijving.⁶⁶

Behmenburg, August Berthold Gustav

Geboren 10 maart 1898 in Barmen (Duitsland). Op 8 februari 1941 trouwde hij met Maria Gantert (zie daar). Zij woonden op St. Annastraat 44 waar ook groentehandelaar Arie Quint woonde, die getrouwd was met Frieda Gantert, de zus van Maria. Hij was sinds 1929 lid van de NSDAP en was een deel van de oorlogsjaren 'actief' aan het Oostfront. August Behmenburg kocht het pand Van Schaeck Mathonsingel 3 (geroofd van Abraham van den Bergh). Dit pand werd in de oorlog verwoest. Na de oorlog werd als beheerder over zijn vermogen aangesteld: notaris Diepenbrock. Later keerde hij terug naar Frankfurt am Main.

Bierbaum, Fritz A.

Geboren in 1904. Boekhouder. Hij kwam in november 1933 uit Hagen (Duitsland) naar Nijmegen, Bloemerstraat 78 en verhuisde in 1935 naar Holleweg 64 in Ubbergen, kwam in 1937 weer terug naar Nijmegen, Straelmanstraat 8. Hij was toen koopman in bouwmaterialen. Hij woonde later op Van Schaeck Mathonsingel 16. Was *Ortsobmann* van het *Deutsche Arbeitsfront* (DAF) Nijmegen. Sinds 1933 lid van de NSB. Hij kocht op 20 juli 1942 via notaris Roscam Abbing in Arnhem vier panden op de Biezendwarsstraat (van Michel Zadick) en op dezelfde dag ook nog eens het pand Hendrik Hoogersstraat 3 (van Albert Sniijders van Driel) en de panden Heiweg 160-62 (van Castoria N.V.). Na de oorlog verhuisde hij naar Gleidorf 1, Westfalen am Einheit 84.

⁶⁶ Van bijna alle opkopers bestaan NBI-dossiers. De inventarisnummers van deze openbare stukken zijn op te zoeken via de website van het Nationaal Archief in Den Haag, onder toegangsnummer 2.09.16 en kunnen ter plaatse geraadpleegd worden of

Broek, van der, Gerhard J.

Fabrikant en koopman, Reestraat 21. Hij kocht in december 1942 via notaris Roscam Abbing in Arnhem het van David Hollander geroofde pand Groesbeekseweg 34. Had een technisch handelsbureau. Hij staat op een lijst met bedrijven die een voorkeursbehandeling kregen van de Gemeente bij het geven van opdrachten (Regionaal Archief Nijmegen 2_16303).

Claase, Ben

Bernardus Claase (Ben) is voor ons in dit onderzoek op de eerste plaats degene die als *Verwalter* Joodse panden verhandelde en daar grof geld aan verdiende. Maar tegelijk was hij een opkoper, zij het niet de grootste. We menen dat hij in totaal tien 'Joodse' panden kocht, acht in Nijmegen (zie hierboven) en nog twee in Arnhem (Jansplaats 7 en 8), die hij overkocht van Paes. De panden in Nijmegen kocht hij steeds van een andere opkoper.

Ben Claase werd op 7 augustus 1899 in Nijmegen geboren als zoon van Catharina Straatman en Johannes Claase. Hij trouwde op 6 augustus 1928 in Nijmegen met Petronella Aelberts uit Cuijk. Ze kregen twee zonen en woonden in Nijmegen aan de Van Spaenstraat 19, waar Claase ook zijn makelaarskantoor had. Hij liet zijn makelaars- en assurantiekantoor per 1 januari 1929 bij de Kamer van Koophandel registreren (Gelders Archief 1035-4243).

Claase was sinds 1933 lid van de NSB, blokleader sinds 1934, penningmeester van de kring Nijmegen vanaf 15 maart 1943, en lid van tal van nationaalsocialistische (mantel)organisaties. We menen dat hij al snel als gewelddadig mannetjesputter rondliep. Zo meldde hij zich aan voor de bioscoopcontrole van de WA. Hij liep met een pistool rond en op een zondagochtend te schieten op een vrouw bij zijn huis die naar de kerk wilde gaan terwijl hij om 6.30 uur dronken thuiskwam.

tegen betaling als scan worden besteld. We hebben in deze lijst van opkopers niet alle bronnen vermeld. Het gaat o.m. om krantenartikelen, adresboeken, NBI-dossiers, woningkaarten. Archiefstukken hebben we wel vermeld.

Ergens begin 1942 werd hij chef, beheerder genoemd, van het filiaal Arnhem van het ANBO. Dit filiaal had ongeveer 3.100 panden in beheer. Bij doorverkoop kon Claase 50 percent van de nettowinst op zijn rekening laten bijschrijven. Bij niet-verkochte panden ging er 5% van de huur naar het ANBO.

In de periode 1942-1944 verkocht hij voor f 6.776.537,40 aan Joods onroerend goed. Dat leverde hem een bruto omzet op van f 271.614. Naast de winstuitkering ontving hij f 400 per maand aan reis- en verblijfskosten.

Op 16 september 1944 vluchtten groepen fascistische Waalbrug over, al dan niet in paniek. Een groep onder leiding van Claase kwam via Emmerich terecht in 's Heerenberg. Daar was hij commandant van een soort hulppolitie en stond hij aan de leiding van een NSB-terreurgroep, die in 's Heerenberg onder bedreiging met vuurwapens de marechaussee ontwapende, de kazerne plunderde en jacht maakte op onderduikers. Zijn optreden daar was een substantieel onderdeel van de naoorlogse aanklacht tegen hem. In Stokkum vlakbij 's Heerenberg arresteerde een groep o.l.v. de geüniformeerde en gewapende Claase in oktober 1944 ook drie inwoners van Nijmegen, P. de Haard, J. Peters en P.J. Holzhen – die daar zaten ondergedoken in een boerderij bij de familie Kniest. Hij bracht hen over naar Rees. Ook dit feit was een van de drie hoofdaanklachten tegen Claase.

Na zijn werk in 's Heerenberg zat hij nog even in Almelo voor de Nationalsozialistische Kraftfahrkorps en in de lente van 1945 had hij nog een makelaarskantoor in Zelhem en werkte nog voor het ANBO in Doesburg. In het huis in Doesburg van G. Slijkhuis, die voor het ANBO steeds o.m. het rayon Achterhoek onder zijn hoede had gehad, werd Claase op 4 april 1945 opgepakt, waarna hij eerst werd ingesloten in Ommen. Bij de arrestatie werd na fouillering circa f 12.000 inbeslaggenomen.

Op 19 januari 1949 werd 10 jaar cel tegen hem geëist “benevens het verbod om ooit weer makelaar te zijn.” Het vonnis viel 11 dagen later lager uit: 7 jaar en zes maanden. Begin 1950 liep hij weer in Nijmegen rond als vrij man, ging toen eerst nog even wonen bij het gezin Aelberts in de Lange Hezelstraat en vestigde zijn makelaarskantoor in de Borneostraat (waar hij erna ook ging wonen), vanaf circa 1961 op de Groesbeekseweg 34, toch in het huis ooit eigendom van het gezin Hollander-Van Essen. Van hier waren zij in maart 1943 weggevoerd. Het

huis was destijds, eind 1942, door Claase al verkocht terwijl dit gezin er nog woonde.

Claase werd er lang ook van verdacht een of meerdere Joodse onderduikers te hebben verraden, maar dit is uiteindelijk geen onderdeel van de aanklacht geworden. Het gaat dan allereerst om het verraad van Nathan Pels, die een liefdesrelatie had met Greet Aelberts (Margaretha), de zus van de vrouw van Claase. Helemaal duidelijk is deze zaak nooit geworden. Als hij het adres heeft verraden, moet hij dat in ieder geval gekend hebben. Nathan werd op 13 mei 1944 opgepakt, een dag nadat deze Greet en een andere helper waren gearresteerd en verhoord, dit weer na loslippigheid van Johanna Schraivesande. Nathan werd een jaar later vermoord in KL Buchenwald. Voor een uitgebreide weergave van de verklaringen in deze zaak, zie onze Namenlijst 1933-1944 onder de ingang WIE, met name bij Nathan Pels en passim. Opvallend is dat Greet Aelberts na de oorlog talloze smeekbrieven aan rechters en ministers stuurde om strafvermindering voor Ben Claase te verkrijgen. Teunissen werd na de oorlog beheerder over zijn vermogen. Ook het vermogen van zijn vrouw werd onderzocht.

Teunissen stelde dat Ben Claase tienduizenden gulden uit de kas van het ANBO had meegenomen en verdonkeremaand. Later traceerde hij een deel van het geld. De vrouw van Claase, Petronella Aelberts, en ook haar broer en zus, bij wie ze woont op de Lange Hezelstraat 88, schrijven vele brieven aan het NBI en aan andere instanties om geld te vragen en om hun beroerde omstandigheden uiteen te zetten, maar volgens Teunissen heeft Claase het geld ook bij deze verwanten ondergebracht.

Cremer, Gertrud

Weer iemand uit Duitsland. Zij werd op 18 december 1901 geboren in Siems (Duitsland), kwam met haar man Hilarius Weibeler in 1930 van Venlo naar Nijmegen, waar hij Duits consul werd en al gauw leiding ging geven aan de plaatselijke NSDAP. Zij kocht in december 1941 als eerste een pand uit de in beheer genomen Joodse boedel, namelijk dat van Isidore van Zwanenberg op de Huygensweg. Weibeler was overigens, waarschijnlijk door Schröder, al in oktober 1940 tot Verwalter benoemd van het pand, dan ongetwijfeld op grond

van de Verordening betreffende de behandeling van vijandelijk vermogen. Hij laat twee Duitse officieren het pand bewonen. In juni 1944 verlieten Weibeler en Cremer Nijmegen en verhuisden ze naar Brussel.

Diepgrond, Adriana Maria

Echtgenote van Lammert Wever, werktuigkundige bij de PGEM. Oude Heselaan 119, Nijmegen, later Groesbeekseweg 178. Zij kocht op 23 april 1942 via notaris Roodvoets het van Benoit Hertzdahl geroofde pand Driehuizerweg 67.

Doodkorte, Thomas Wiepke

Javastraat 17. Verhuisde in 1937 naar Druten, Stationsstraat 99. Woonde later op Groesbeekseweg 169. Kocht op 12 februari 1943 via notaris Nieuwenhuis het van Melanie Leven geroofde pand Van Oldenbarneveltstraat 29. Na de oorlog kan hij het pand behouden.

Ee, van, Henri

Hotelhouder in het mijnstadje Sawahlunto aan de westkust van Sumatra. Voor de lokale bewoners was het daar een miserabel bestaan. Van Ee kocht via notaris Nieuwenhuis in maart 1944 het van Israël de Jong geroofde pand Driehuizerweg 26. Waarschijnlijk is over hem meer informatie te vinden in: NBI-dossier 70895 Ee, H. van, Bandung. Dit dossier hebben wij niet gezien.

Engelhardt, Heinrich August W.

Heinrich August Engelhardt, rijwielmaker (Duitsland), Grotestraat 75. In 1939 verhuisde hij naar de Van Goorstraat 74. Werkmeester. NSB-lid. Toen hij op Elandstraat 25 woonde, kocht hij zeven Joodse panden: Gorisstraat 35 en 37 en Regentessestraat 8 (alle drie geroofd van Isaac Glaser en Adolf Mogendorf), Parkweg 46 en 48 (geroofd van David Glaser) en de panden Borneostraat 18 en 20 (geroofd van Samuel Kaufman en Roosje Drievoet). Na de oorlog werd tot beheerder over zijn vermogen benoemd: notaris Wolters.

Engels, Willem Hendrik

Koopman te Doesburg. Groothuisstraat 1. Kocht in september 1943 via notaris Horst in Doesburg het van David Veissi geroofde pand Reinaldstraat, via het ANBO in Arnhem, niet via Claase, maar via een van de twee andere verkopers van het ANBO in Arnhem. Binnen het ANBO had men namelijk de taken verdeeld. Claase was de leider maar was ook verantwoordelijk voor de verkopen in de zuidelijke helft van het gebied dat het districtskantoor Arnhem bestreek. Slijkhuis ging over de verkopen in de Achterhoek. De derde man, Spelké, was verantwoordelijk voor de gebieden ten noorden en westen van Arnhem. Mogelijk meer over hem in: NBI-dossier 61956 Engels, W.H., Doesburg.

Evers, Franciscus G.

Franciscus Evers, geboren 9 februari 1896 in Warnsveld. Kleermaker en koopman textiel, elders ook 'confectioneur' genoemd. In 1921 verhuisde hij van Overasselt naar Nijmegen, waar hij op 29 april trouwde met Maria von Plassen Hohen Entzingea (geboren 28 juli 1894, Oss). Hij woonde op de Willemsweg en Dobbelmanweg 48. In 1941 verhuisde hij naar de Van Oldenbarneveltstraat 24. In maart 1943 kocht hij via de Arnhemse notaris Roscam Abbing het van Julia en Wilhelmina Isaäcson geroofde pand Berg en Dalseweg 315 en ging er wonen. In mei kocht hij via notaris Nieuwenhuis de panden Berg en Dalseweg 301, 303 en 305 (ook geroofd van Julia en Wilhelmina Isaäcson). In totaal kocht hij 21 voormalig Joodse panden, waarvan hij er negen vervolgens weer doorverkocht aan Dekker, Claase en Jacobs. Na de oorlog woonde hij op de Wezenlaan. Als beheerder van zijn vermogen werd de latere premier Jo Cals aangesteld. Over hem troffen wij het NBI-dossier niet aan (zie Regionaal Archief Nijmegen 2_9945). Hij overleed in 1988.

Fallasch, Hugo Heinz

Fallasch, geboren 11 februari 1896 in Gelsenkirchen (Duitsland). Hij woonde op Berg en Dalseweg 266 en was fabrikant. De beheerder over zijn vermogen, C. Geise doet op 4 april 1945 een oproep in De Gelderlander om inlichtingen over hem te verkrijgen. Hij registreerde op 14 september 1934 de N.V. Nepeha (Nederlandsche Pers en Hamerwerken) bij de Kamer van Koophandel, tezamen

met Jan van der Meer (29 juli 1903, Straatweg 43, Ubbergen) en diens moeder G. Visman. Het adres van de firma is Voorstadslaan 289 (zie GA 1035-8055). Zijn bedrijf was gevestigd naast de boomgaard van Jacob Frank; daarom kocht hij die van het ANBO. Fallasch was op 14 september 1942 benoemd tot Verwalter over de zaak van de broers Jacob en Lehman Frank (NIOD 094F_4501).

Gantert, Maria

Geboren op 22 maart 1897 in Lausheim (Duitsland). Woonde op St. Annastraat 44. Zij trouwde met August Behmenburg, die sinds 1929 lid was van de NSDAP en in de oorlogsjaren aan het Oostfront 'actief' was. Ze was een zus van Frieda Gantert, die trouwde met groentehandelaar Arie Quint (zie daar). Samen met Arie Quint kocht ze in september 1943 via notaris Trijssenaar in Arnhem de panden Bloemerstraat 55, 55a en 55b (geroofd van Philippus de Leeuw). Onder haar eigen naam kocht ze op 18 november 1942 – de dag na de grote razzia in Nijmegen, dus op de dag dat ook het gezin Glaser met de trein van Nijmegen naar Hooghalen werd gedeporteerd – via de Arnhemse notaris Roscam Abbing het van Isaïc Glaser geroofde pand Graafseweg 32. Het huis werd daarna gebruikt als kantoor of als ruimte van de NSDAP; het was het correspondentieadres van de NSDAP. Na de oorlog werd ze geïnterneerd in Mariënbosch en in 1947 uitgewezen.

Gelenha N.V.

N.V. Geldersche Engroshandel "Gelenha". Op 13 oktober 1941 wordt de akte van deze N.V. gepubliceerd in de Nederlandsche Staatscourant. In de PGNC wordt dit bedrijf een jaar later omschreven als 'groothandel in alle handelsartikelen en deelnemer in andere ondernemingen met gelijk of soortgelijk doel enz.', gevestigd in In de Betouwstraat 29. De N.V. was aangesloten bij de Nederlandse Organisatie van Radio-Grossiers. In een advertentie op 16 mei 1942 adverteert Gelenha in de PGNC met "de alleenrechten van de verkoop van de elektrische grammofoon 30-voudige platenwisselaar 'Wilkafoon' 60 speelkanten." De N.V. kocht op 28 maart 1942 via notaris Schreurs het pand Bijleveldsingel 13 (van eigenaar Benoit Hertz Dahl). In oktober 1942 werd directeur J. Neuhaus vervangen door Regouin. Mogelijk

meer over deze N.V in het NBI-dossier 79437 Gelenha NV Nijmegen. Zoals we hierboven al opmerkten is het zeer waarschijnlijk dat de aankoop van het pand van Hertz Dahl diende om erger te voorkomen en om het in betere omstandigheden weer in handen te spelen van de eigenlijke eigenaar.

Horst, van der, Evert Johannes

Evert van der Horst, fotograaf, woonde op Heisteeg 22, zoals de Hertogstraat door de fascistten was omgedoopt. Op 10 maart 1944 kocht hij via notaris Nieuwenhuis het van Joseph Prins geroofde pand Gerard Noodtstraat 28, en op 12 juni 1944 het via dezelfde notaris van Alida Bronkhorst geroofde pand Kelfkensbos 22. Over hem meer in het NBI-dossier 68596 Horst, E.J. van der, Nijmegen.

Jacobs, Johannes Mathieu

Geboren op 30 december 1889 in Nijmegen, getrouwd met Ottilie Volmeke (geboren 12 maart 1900 in Herne). Hij was meelhandelaar. Verhuisde in 1925 van Keulen naar Nijmegen, Wezenlaan 27. Verhuisde naar verschillende adressen - onder andere in Ubbergen, Valburg, Nijmegen en Kleef. Uiteindelijk Fretstraat 22. Hij kocht in totaal 17 Joodse panden, onder andere op 15 maart 1943 via notaris Nieuwenhuis de van David Veissi geroofde panden Vossenlaan 102 en 104, en kocht via Franciscus Evers ook de van David Veissi geroofde panden Vossenlaan 213 en 215. Daarnaast kocht hij op dezelfde dag via notaris Nieuwenhuis ook het van Cato Zilvermit geroofde pand Borneostraat 22. Hij staat op een lijst met bedrijven die een voorkeursbehandeling kregen van de Gemeente bij het geven van opdrachten (Regionaal Archief Nijmegen 2_16303). Na de oorlog werd tot beheerder over zijn vermogen benoemd: notaris Schreurs. Ook zijn vrouw werd onder beheer gesteld.

Lamers, Johann Heinrich

St. Annastraat 247, koopman, 'houder eener wasscherij en ververij te Nijmegen' (Gelders Archief, register 50, 10/1997). Adverteerde in 1943 in de PGNC met chemisch reinigen en verven van mantels, regenjassen en japonnen. Kocht op 8 maart 1943 via de Arnhemse notaris Roscam Abbing de van Emma Cohen

geroofde panden Azaleastraat 14 en 16, en op dezelfde dag ook de van Abraham van den Bergh geroofde panden Van Slichtenhorststraat 98 en 100.

Lampe, Coenraad

Hij werd geboren op 2 juli 1909 en werd in 1935 'bevorderd tot arts' (De Standaard 29 mei 1935), toen hij nog op de Graafseweg 115 woonde. Hij maakte in datzelfde jaar deel uit van de medische staf van de 'Nederlandse ambulance in Abessinië', uitgezonden door het Nederlandse Rode Kruis (De Limburger 13 november 1935). Opende in 1940 een praktijk op Groesbeekseweg 147. Hij kocht op 24 april 1944 via notaris Nieuwenhuis het pand Berg en Dalseweg 142 (van Daniël Meijer), waar hij op dat moment al woonde. Na de oorlog werd zijn vermogen onder beheer gesteld van Strijbosch.

Meijer, Heinrich

Hij werd op 23 juni 1907 geboren in Ibbenbüren (Duitsland). In Nijmegen had hij een banketbakkerij op Molenstraat 112. Zoon van Eduard Meijer en Helena Middelhoff. Kwam in oktober 1930 van Ibbenbüren naar Nijmegen. Op 16 augustus 1932 trouwde hij in Nijmegen met Carolina Kilsdonk (Nijmegen, 28 maart 1911). In 1946 gingen ze van de Molenstraat naar Eekhoornstraat 2 en Voorstadsiaan 147. Hij was een bekend NSB'er. Zijn vrouw was vertegenwoordigster van de *Frauenschaft Ortsgruppe* van de NSDAP Nijmegen. Na de oorlog werd zijn vermogen onder beheer gesteld van notaris Weier. Mogelijk meer over hem in het NBI-dossier 126175 Meyer, J., Nijmegen. Hij keerde in maart 1947 terug naar Ibbenbüren.

Menne, Johann Carl

Geboren 23 december 1899, Mildenberg (Duitsland). Handelaar in rijwielen. Op zijn persoonskaart staat vermeld: Johann Menne, nationaliteit: vreemdeling, mecanicien, op 30 november 1940 in Nijmegen gehuwd met Maria Hillen (1 november 1904, Augustendorp). Hij kwam in 1929 van Antwerpen naar Nijmegen, waar hij op diverse adressen woonde, onder andere Vondelstraat 50 en Stijn Buysstraat 106. Hij woonde in maart 1943 op De Ruyterstraat 33-35. Op 2 mei 1942 kocht hij via notaris Roscam Abbing het van Adolf Gersons geroofde

pand St. Annastraat 69, waar voorheen het 'Joods Ziekenhuis' was gevestigd; in april van datzelfde jaar ging hij er wonen. Hij kocht ook panden in Arnhem en Deventer. Na de oorlog werd als beheerder over zijn vermogen aangesteld A. Lankforst. Op 20 februari 1946 verhuisde hij naar Tweede Walstraat 58, later Groesbeekseweg 329, waarna hij op 20 september 1947 terugkeerde naar Duitsland.

Mol, Wilhelmina Catharina Maria

Geboren 19 augustus 1894 in Utrecht. In januari 1924 trouwde ze in Den Haag met Petrus Sebastianus Maria Josepha Clercx, koopman, geboren 9 maart 1897 in Oss. Ze kwamen in februari 1924 vanuit Den Haag naar Nijmegen, waar ze woonden op Berg en Dalseweg 228. In november 1932 verhuisden ze naar Voorburg. Op 20 januari kocht ze via notaris Nieuwenhuis de zes van Daniël Meijer geroofde panden Mariënborgsestraat 14, 16, 18, 20, 22 en 24. Op dat moment was ze van haar man gescheiden en woonde ze op Laanderstraat 77b in Berghem (bij Oss). Waarschijnlijk is meer informatie over haar te vinden in: NBI-dossier Clercx-Mol, Voorburg.

Monhemius, Willem Eliza Pieter

Geboren 6 maart 1878. Hij woonde eerst op de Payensweg 1 en later ook nog op de Gerard Noodtstraat 1 en op de St. Annastraat 213. Hij was bankier. "Het Mariënborg werd in het begin van de vorige eeuw het financiële centrum van de stad. Aan het toentertijd driehoekige plein lieten diverse banken hun kantoor bouwen: de Leendertz en Carbasius' Bank in 1910, de W.E.P. Monhemius & Co's Bank, de Nederlandsche Bank en De Nederlanden van 1845 alle in 1911 en de Geldersche Kredietvereniging in 1918. Ook in omliggende straten als de Houtmarkt en de Hertogstraat schoten de banken als paddestoelen uit de grond" (noviomagus.nl.). Monhemius kocht op 20 juni 1942 via notaris Nieuwenhuis het van Philippus de Leeuw geroofde pand Groesbeekseweg 107. En op dezelfde dag bij dezelfde notaris ook het van Izak Glaser geroofde pand Van Spaenstraat 33. Samen met Evers kocht hij op 17 november 1942 – de dag van de grote razzia in Nijmegen – via notaris Nieuwenhuis het van Daniël Meijer geroofde pand Guyotstraat 7.

Overmeer, Michaël W.

Geboren 21 juni 1899. Vishandelaar. Had een vishal op Houtstraat 57. In 1944 verplaatste hij zijn vishal naar Groenewoudseweg 276, in december van datzelfde jaar naar Lange Hezelstraat 75A. Hij had in 1940 al een aantal panden in zijn bezit: St. Annastraat 334, Groenestraat 13, 15, 17, 19, Thijmstraat 95/97, 99, 101, 103, 105, 107/109, Berg en Dalseweg 95, Van Berchenstraat 6 en 8, winkelpand Houtstraat 80 en Grotestraat 66/68. Omdat hij dit kennelijk nog niet genoeg vond, kocht hij op 14 mei 1943 via notaris Nieuwenhuis de van Levie Kruijer geroofde panden Bloemerstraat 141 en 143. Bovendien kocht hij van NSB-banleider Gerard Verstegen (zie verderop) het van Richel de Leeuw geroofde pand Vredestraat 6, waar het gezin De Leeuw woonde tot de grote razzia. Overmeer woonde hoogstwaarschijnlijk al voor de aankoop in het pand en bleef er na de oorlog wonen. Over hem is geen NBI-dossier aanwezig.

Paes, Henri W.

Henri Paes (Venlo, 15 januari 1893) was directeur-eigenaar van een baggerbedrijf en sinds 1934 actief in de NSB als penningmeester van de Nijmeegse kring. Voor deze partij werd hij in 1935 verkozen in de Provinciale Staten. Hij was in 1937 kandidaat voor de Tweede Kamerverkiezingen. Hij was in Venlo geboren op 15 januari 1893 en gehuwd met Maria van Hasselt. Hij was al vroeg een onroerendgoedhandelaar.

Samen met de zakenman Dekker uit IJmuiden en het voormalige ARP-kamerlid Koster financierde Paes in 1938 de vertaling van *Mein Kampf* in het Nederlands. In de lente van 1941 was hij een van de gewelddadige figuren tijdens de veelvuldige rellen in de stad. Zo liet hij in maart 1941 door 15 WA'ers het Olympiatheater ontruimen omdat er (spottend) werd gelachen, toen er een Duitse soldaat op het filmdoek te zien was.

Paes trad in september 1941 af als districtsleider, maar bleef actief in de NSB. Hij kocht maar liefst 55 Joodse panden in Nijmegen, waarvan één samen met Gerard Verstegen: Kwakkenbergweg 94 (Daniël Meijer). Hij kocht ook meerdere panden buiten Nijmegen, met name in Arnhem en het huis van het gezin Jacobsohn-Cohen in Mook. Hij is hiermee de grootste opkoper. Meer over hem in diverse NBI-dossiers op zijn naam.

Hij kocht ook in maart 1941 van de inmiddels verboden Vrijmetselaarsloge het pand Waldeck Pymontsingel 71 en verkocht dat in april vervolgens door aan de NSB. Het geld van de aankoop ging niet naar de loge maar naar het Commissariaat voor de niet-commerciële verenigingen en stichtingen (CNCV), dat onder leiding stond van H.W. Müller-Lehning.

Zijn bedrijf floreerde tijdens de bezettingsjaren door grote leveringen aan de Duitsers. De productie van de gezamenlijke grindbaggeraars verdrievoudigde in de oorlogsjaren in vergelijking met die in de jaren 1938-1939. Deze gehele productie is gebruikt voor Wehrmachtswerken, voornamelijk echter voor de fortificaties van de Atlantikwall. Het ging hierbij om de firma's Paes (Nijmegen), J. van Hasselt (Lent), N.V. Grind Mij. (Arnhem), N.V. van Roosmalen Transport en Handel Mij. (Maastricht), Hovestad en Dekker (Roermond) en de Ballast Mij. "De Merwede" (Rotterdam).

Zelf verhuisde hij met zijn gezin in de oorlog van Berg en Dalseweg 91 in Nijmegen naar de luxe villa Rust en Vrede, Berg en Dalseweg 10 (nu: Oude Kleefsebaan 10), Berg en Dal. In Heijen bij Gennep is nog een plas naar hem vernoemd en zo indirect daar ook de Paesplasweg. Na de oorlog werd het bedrijf ongehinderd voortgezet.

Pape, Theodoor

Groenewoudseweg 12. Handelsreiziger. Kocht het pand Driehuizerweg 26. Mogelijk meer over hem in het NBI-dossier 146046 Pape, T., Nijmegen. De beheerder over zijn vermogen, C. Geise doet op 4 april een oproep in De Gelderlander van 4 april 1945 om inlichtingen over hem te verkrijgen.

Peters, Helene Agnes Olga

Echtgenote van Johannes Adrianus Steenmeijer, geboren ca. 1916. Fotografiste, Lange Hezelstraat 1. Zij kocht op 24 april 1943 via notaris Coster in Arnhem het van Philippus de Leeuw geroofde pand Bottelstraat 11, en op dezelfde dag bij dezelfde notaris de van Maurits Gersons geroofde panden Frans Halsstraat 64 en 66. Zij staat op een lijst met bedrijven die een voorkeursbehandeling kregen van de gemeente bij het geven van opdrachten (RAN 2_16303).

Peters, Wilhelmus Andreas

Geboren op 18 oktober 1897 in Beuningen. Zoon van Gerardus Peters en Aleida de Reus. Expediteur. Hij trouwde op 25 november 1923 met Berdina Nicolassen (Nijmegen, 21 oktober 1901). Na de ontbinding van dit huwelijk op 6 november 1926, hertrouwde hij op 30 oktober 1947 met Antonia Lelieveldt (Nijmegen, 24 september 1897). Peters kwam in 1924 uit Beuningen naar Nijmegen, waar hij ging wonen op Nieuwe Zwanenstraat 50. In 1925 verhuisde hij naar Winkelsteegseweg 322, en nog datzelfde jaar naar Dukenburgseweg 20 (nu: Oude Dukenburgseweg 20), waar hij later samen met zijn compagnon Meij een wegenbouwbedrijf had. Hij kocht zeven geroofde panden, waarvan drie samen met J.M. Tesser (zie verderop).

Quint, Arie

Geboren 30 september 1891 in Echteld. Fruithandelaar, winkelier comestibles en groothandel. In 1924 van Beuningen naar Nijmegen. Op 11 januari 1927 verhuisde hij naar St. Annastraat 44. Op 29 september 1941 trouwde hij in Kranenburg met Frieda Gantert (Lausheim, 15 december 1899), dienstbode, huishoudster. Op 28 juni 1946 Thijmstraat 131, 4 december 1947 Van Nispenstraat 43, 14 december 1950 St. Annastraat 44. Later naar Valburg. Zijn vrouw Frieda Gantert was een zus van Maria Gantert (zie daar). Voorman NSB. Arie Quint kocht, samen met Maria Gantert, drie geroofde panden: Bloemerstraat 55, 55A en 55B (van Philippus de Leeuw), en onder zijn eigen naam nog Graafseweg 20 (van Salomon van Embden). Beheerder: Schuijlenburg.

Ruijs, Hub J.

Hij woonde op de Groesbeekseweg 67. Mogelijk kocht hij het pand waarin hij al woonde (bezit van Emma Cohen), maar we zijn hiervan niet zeker, omdat in de *Verkaufsbücher* het huisnummer van het adres op de Groesbeekseweg ontbreekt.

Schönzeler, Hans

St. Stephanusstraat 34 (ook 10). Geboren 1881, koopman technische artikelen. In 1939, 1940 en 1941 adverteerde hij in de PGNC als firma Schönzeler, Tungsam Radio, Oude Varkensmarkt 30. De firma had eerst een toonzaal in Pontanusstraat 32, in 1941 op Madoerastraat 5. In november 1942 adverteerde hij in de *Deutsche Zeitung in den Niederlanden* adverteerde met: 'H. Schönzeler, Nijmegen, Oude Varkensmarkt 30. Konstruktionswerkstätte, Eisenkonstruktionen, Baracken, Heizungsanlagen, Sweissarbeiten usw.' Schönzeler kocht van Johannes Jacobs de van Nathan Frank geroofde panden Burghardt van den Berghstraat 128 en 130. Als beheerder over zijn vermogen werd aangesteld: Van den Broek

Tesser, Johannes Michael

Directeur Gas en Waterleiding van de gemeente Ubbergen, Ubbergsestraatweg 41, Ubbergen. Hij was actief in de NSB, zo spreekt hij op 13 augustus 1940 de Kringvergadering van de NSB toe in De harmonie. Hij kocht op 1 december 1942 via notaris Roscam Abbing het van Philippus de Leeuw geroofde pand Ubbergseweg 158, en op 15 februari 1943 via notaris Van Bergen in Nijmegen 11 van Rachel Prins geroofde panden in de Van de Havestraat. Verder ook, samen met Wilhelmus Peters de panden Regentessestraat 27 en 29 (geroofd van Daniël Meijer). Tesser kocht ook samen met Vervoort het slachthuis in Oss uit de onder beheer gestelde boedel van Isidore van Zwanenberg.

Veen, Lambertus

Hij handelde in groente en fruit en woonde voor de oorlog op de Piersonstraat 80 en verhuisde in de oorlog naar de Oldenbarneveltstraat 69, het huis van waar Gezina de Haas en haar broers waren weggevoerd. Hij kocht panden over die eigenlijk toebehoorden aan erfgenamen van Mietje Sachs en betaalde daarbij vele duizenden guldens onder tafel aan de caféhouder F. Smits uit de Niersstraat. Na de oorlog procedeert hij tegen de eerste opkopers, want hij voelt zich van dit alles toch wel de zwaarst gedupeerde.

Bij een opstootje op 21 april 1941 tussen WA'ers en enkele Nijmegenaren getuigt Veen ten gunste van de WA.

Verboon, A.

Goeman Borgesiusplein 25, Arnhem. Uit het Zaans Volksblad 11 maart 1939: "De bouw van 17 woningen voor de bouwvereniging 'Goed Wonen' werd na aanbesteding opgedragen aan de fa. A. Verboon te Arnhem, welke inschreef voor f 36.000." Kocht de panden Dommer van Poldersveldtweg 42 t/m 56 (geroofd van André Gotlieb) en, samen met ene H. Hardijzer, de twee panden Dommer van Poldersveldtweg 58 en 60 (geroofd van N.V. Castoria, waarvan Barend Velleman en Isabella Gotlieb de aandeelhouders waren).

Verstegen, Gerard Melchior

Geboren op 12 april 1898 in Tiel. Koopman meubelen. Hij kwam in 1941 uit Vught naar Nijmegen, Staringstraat 4. Woonde daarna op Sophiaweg 77 en Kwakkenbergweg 94 (het huis van Daniël Meijer). Hij was NSB-banleider. Hij kocht zeven geroofde panden, waarvan één samen met Franciscus Evers en een ander samen met Michaël Overmeer. Er is geen NBI-dossier over hem beschikbaar, tenzij mogelijk als onderdeel van een andere Verstegen uit Nijmegen. Hij wees de ondergedoken David Gersons aan toen hij hem bij toeval tegenkwam (zie met name CABR De Ruiters 77014 I dossiernummer 48 inv. nr. 77014 I). David werd opgepakt en vermoord.

Vervoort, P. A.

Vervoort was een aannemer uit Oss, waar hij woonde op de Spoorlaan. Het bedrijf bouwde in Oss onder meer de Visserskerk en in 1928 het Carmelcollege. Hij kocht de van Abraham de Leeuw geroofde panden Dr. Jan Berendstraat 56 en 58, en Groesbeekseweg 109. Hij kocht ook ten minste twee Joodse panden in Oss.

Weibeler, Hilarius

Geboren op 9 juni 1899 te Butzheim (Duitsland). St. Annastraat 286. Was voor de oorlog Duits consul in Nijmegen. Koopman, *Kreisleiter* van de NSDAP. Bedrijfsleider, hoofdvertegenwoordiger. Hij had ook een bedrijf in Nijmegen, dat overigens begin 1935 failliet ging. Hij was gehuwd met Gertrud Cremer (18 december 1901, Siems). Op 8 oktober 1930 van Venlo naar Nijmegen: St. Annastraat 418, wordt 408. Zijn zoon was leider *Fähnleinführer* van de Hitlerjugend in Nijmegen en zou later ergens in de Oeral aan zijn einde komen. Op 29 oktober 1940 werd Hilarius Weibeler door de General-Kommissar für Finanz und Wirtschaft benoemd tot 'vorläufigen Verwalter der dem Herrn Zwanenberg gehörenden Villa in Nijmegen, Huygensweg 11', mogelijk zo het eerste geroofde huis in Nijmegen (RAN 2_40211). In december 1941 kocht zijn vrouw het pand. Op 19 september 1941 gaan ze naar St. Annastraat 286, op 28 juli 1944 naar Brussel, 11-novemberstraat 4. Op 31 maart 1943 kocht hij het pand Vossenlaan 5 (geroofd van Arnold de Jong). Hij kocht ook meerdere Joodse panden in Arnhem. Hij was *Verwalter* van het bedrijf van Arnold de Jong, van de Batava-boterfabriek aan de Krayenhofflaan en van drie textiel fabrieken, in Amsterdam, in Sas van Gent en in Clinge.

Welp, Johannes Theodor

Geboren 26 augustus 1903 in Ankum (Duitsland). Reestraat 28. Kocht de panden De Ruyterstraat 63 en 65 (van Maurits en Adolf Gersons), waar op nummer 65 de Polman's Confectiefabriek van Maurits en Adolf Gersons was gevestigd. In 1942 werd Welp *Verwalter* van dit bedrijf. Ook over de zaak van Jacques Voltijn, Stikke Hezelstraat 46, werd hij na confiscatie per 3 maart 1942 *Verwalter*, in augustus 1943 neemt zijn echtgenote Chr. Deltijk het beheer van hem over (PGNC 13 augustus 1943). Over hem mogelijk geen NBI-dossier, wel NBI-dossier 194470 Welp, H.H., Nijmegen.

Weijts, Gerardus C.

Weijts ('s Hertogenbosch, 1894) woonde sinds 1930 in Boxmeer en had er een winkel. Mogelijk meer informatie over hem in: NBI-dossier 186063 Weyts, G.C., Boxmeer.

Nijmeegse opkopers die panden opkochten buiten Nijmegen

Er waren ook enkele Nijmeegse opkopers alleen buiten Nijmegen actief. Het vergt nader onderzoek om dit te preciseren, omdat veel opgekochte panden in de *Verkaufsbücher* ontbreken. Toch willen we de volgende opkopers nog noemen:

Maters, Jan

Hij was bij het ANBO in Arnhem de tweede man na Claase en trad er naar eigen zeggen in november 1941 in dienst. Hij was er de procuratiehouder en verdiende vast f 200.- p.m. plus gratificaties. "Mijn aanvankelijke taak was het innen van huren van huizen in beheer bij de ANBO", verklaarde hij zelf na de oorlog. Maar hij kocht ook twee Joodse panden, in Vaassen en in Doetinchem. In die laatste stad ging het om Frederik Hendrikstraat 5 (nu J.F. Kennedylaan), waar de weggevoerde en vermoorde Maria Blitz, Roosje Jacobs, haar man Joseph van Buuren, hun dochter Elisabeth van Buuren en ook Jette Friedenberg hadden gewoond. Jan Maters functioneerde in deze stad ook als lasthebber van het ANBO bij de doorverkoop van de synagoge op 15 februari 1944 aan mevrouw Stap-Tolk voor f 4.000. Dezelfde dag werd de synagoge doorverkocht. Maters correspondeerde in november 1943 ook met de gemeente Cuijk over het Joodse pand Maasstraat A.45 (Maasstraat 42 waar het gedeporteerde gezin Cohen woonde), dat overigens in datzelfde jaar door de gemeente Cuijk zelf werd aangekocht van het ANBO (zie dossier Claase). Maters woonde toen nog bij zijn ouders in de St. Geertruidestraat 31; zij hadden daar een groentewinkel. Maters hoorde bij de top van de NSB-Nijmegen en was ook o.m.

buurtschapshoofd NVD. Hij werd boekhouder en verhuisde later naar de Hertogstraat. Hij vluchtte samen met Claase en meerdere andere rechtsextremisten op 16 september 1944 de stad uit.

Hendriksen, Theodoor A.

Hij had een bontwinkel in de Bisschop Hamerstraat 2 en woonde in de In de Betouwstraat. Hij was een fanatiek NSB-er en WA-er. Hij hoorde ook bij de groep mannen, onder wie Wiebe, Gerritsen, Hooge, Hendriksen, Fischer en Maters, die vaker bij Van Hoeven op de Mesdagstraat thuis kwamen om te overleggen over de NSB-strategie en wat al. In augustus 1941 worden 'om politieke redenen' de ruiten van zijn winkel in de Bisschop Hamerstraat ingegooid (NIOD, 10, inv.nr. 23). Hij kocht in ieder geval twee panden in Arnhem en één in Hoog-Soeren. Zijn vrouw M. Pastoors kocht eveneens drie panden in Arnhem.

Doorn, van, A.

Knapheideweg 63, Groesbeek. Hij kocht diverse Joodse panden in Gennepe. Hij was wel bijzonder geobsedeerd door de synagogen: hij kocht uit de boedel van het ANBO de synagogen van Grave, Boxmeer (akte Nieuwenhuis; voor f 2500) en Gennepe (f 900).

Pastoors, M.

In de Betouwstraat 3. Met haar man Hendriksen (zie hierboven) dreef zij een bontwinkel. Zij kocht drie Joodse panden in Arnhem, waaronder Sweerts de Landasstraat 63, waar dertien personen woonden die zijn omgebracht. Na de oorlog stond haar vermogen onder beheer van Mr. A. Haitsma-Mulier.